KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Ján Matejčík, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Jozef Ružička, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

Bratislava, Nálepkova 26

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 6 — ČÍSLO 10

OBSAH

Jazyky a národy v Sovietskom zväze 321
L. I. Skvorcov, Práce o kultúre ruského jazyka 323
Čítame Slovník slovenského jazyka 328
J. Mistrík, Štylistika prirađovania 333
J. Ružička, Syntaktické prostriedky odborného štýlu . 336
Š. Peciar, Skupiny *šť, šp, šk* — charakteristická črta slovenčiny 343
G. Horák, Tretia dobrá a užitočná knižka 347
A. Habovštiak, Slová *dokorán, do koreňa, naroščižaj* . 350
J. Doruľa, O slovách *pravda* a *vina* 352
M. Majtán, Slovo *grúň (hrun)* v slovenských zemepisných názvoch 357

Rozličnosti

Stará slovenská terminológia spätá s výrobou piva. M. Majtánová 359
Pudel — pudlík. L. Dvonč 360

Správy a posudky

Slovenčina v televízii. M. Považaj 362
Cenný príspevok k ustaľovaniu odborného názvoslovia. K. Palkovič 363
O jazyku jednej učebnice literatúry. V. Slivková . . 365
Znova o jazykovej úrovni slovenských príspevkov v časopise Arbitrážní praxe. Š. Sabol 368

Spytovali ste sa

Poliakovce-Dubinné, nie Polidubi. M. Považaj 369

KULTÚRA SLOVA

ROČNÍK 6 — 1972 — ČÍSLO 10

Jazyky a národy v Sovietskom zväze

(K 50. výročiu vzniku Zväzu sovietskych socialistických republík)

Pri posudzovaní historických udalostí, z ktorých nepochybne jednu z najvážnejších — vznik Zväzu sovietskych socialistických republík — si tohto roku pripomíname, ťažko izolovať, z celkovej súvislosti vytŕhať jednotlivé fakty. Spoločnosť tvorí celok, v ktorom sú rovnako dôležité prvky ekonomické a sociálne, ale aj kultúrne, prvky základne i nadstavby. Ak predsa z týchto spoločenských faktov upozorňujeme osobitne iba na jazyk, vyplýva to zo zamerania nášho časopisu.

Chceme pritom zdôrazniť, že aj na jazyku veľkých i malých národov (na týchto druhých osobitne) sa blahodarne prejavili hlboké zmeny v živote sovietskeho ľudu práve ako dôsledok Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie a vyhlásenia Zväzu sovietskych socialistických republík. Zánik vykorisťovania a vykorisťovateľských tried, likvidácia negramotnosti, upevnenie spoločenskej a ideovo-politickej jednoty sovietskeho ľudu mali za následok zvýšenie kultúrneho života a s tým i rozvoj ich jazyka.

Tieto konštatovania platia nielen o sovietskom ľude, tejto novej kategórii socialistickej spoločnosti v Sovietskom zväze, ale aj o všetkých jeho pôvodných zložkách, o všetkých národoch a národnostiach Sovietskeho zväzu. Kultúra týchto národov — kultúra socialistická obsahom, ale národná formou — dosiahla nebývalú úroveň. V národných jazykoch sa vydávajú umelecké i vedecké diela, vychádzajú noviny a časopisy, vedie sa administratíva.

V praxi sa takto realizuje a overuje marxisticko-leninské učenie o národnostnej otázke, založené na základnej téze, že treba zabezpečiť rovnaké práva a rovnaké možnosti všetkým národom a že objektívnou zákonitosťou vývoja socialistickej spoločnosti je všestranný rozkvet a

zbližovanie všetkých národov a národností Sovietskeho zväzu. Z faktu, že ide o objektívnu zákonitosť, vyplýva dôležitá poučka: treba sa rozhodne postaviť proti úsiliu tento objektívny proces urýchľovať, rovnako ako proti úsiliu umele ho pribrzďovať.

V dnešnej národnostnej politike sa preto citlivo rešpektujú národné osobitosti, ale nezabúda sa ani na internacionálne úlohy bratského zväzku národov Sovietskeho zväzu. Len vďaka tejto politike mohlo vyše štyridsať národností vo Zväze sovietskych socialistických republík, ktoré predtým nemali ani len vlastnú abecedu, nehovoriac o umeleckej a vedeckej literatúre, dostať vlastné písmo a na jeho základe budovať vlastnú národnú literatúru i formovať svoj spisovný jazyk. Len vďaka tejto politike sa môžu malé národy a národnosti aj ich jazyky voľne rozvíjať popri literatúre a jazyku veľkých národov. Len vďaka tejto politike vznikli a úspešne pracujú vo zväzových republikách akadémie vied, výskumné ústavy, vysoké školy i celá sústava ostatných škôl. Netreba pripomínať, že vo všetkých týchto inštitúciách sa venuje osobitná pozornosť výskumu národných jazykov a ich zveľaďovaniu.

Nechceme robiť priamočiare paralely medzi vývinom a súčasným stavom vo Zväze sovietskych socialistických republík a v Československej socialistickej republike, prebudovanej na federatívnom základe. Ale päťdesiatročný vývin v Sovietsokm zväze a praktické skúsenosti získané v boji za vybudovanie socialistickej spoločnosti by sa mali brať do úvahy aj pri posudzovaní vývinu našej socialistickej spoločnosti a pri organizovaní jej ďalšieho rozvoja. Rovnako sa žiada mať na zreteli zásadu — vytýčenú v Sovietskom zväze práve pri oslavách päťdesiateho výročia vzniku tohto zväzu —, t. j. zásadu, že spoločenský život treba ďalej skúmať a podrobne rozoberať jeho súčasnú štruktúru i jeho vývinové tendencie.

A rovnako neslobodno zabúdať, že ak chceme skutočne budovať socializmus, nemožno sa vzdávať boja proti ideológii antikomunizmu, proti podnecovaniu a oživovaniu nacionalistických prežitkov a úsiliu využiť ich na pochybné ciele. Národný jazyk pokladáme — podobne ako všetky národy a národnosti v Sovietskom zväze — za nerozlučnú časť národnej kultúry, kultúry skutočne socialistickej, zbavenej nacionalizmu i šovinizmu, založenej na rovnoprávnosti socialistických národov, na tej základnej myšlienke, ktorá práve v Sovietskom zväze oslavuje päťdesiate výročie svojej realizácie v praxi.

Redakcia

Práce o kultúre ruského jazyka

(Stručný prehľad)

LEV IVANOVIČ SKVORCOV

Praktická normalizácia ruského jazyka, ako aj ktoréhokoľvek iného jazyka sa v podstate začína súčasne so vznikom písaných pamiatok. Iná vec je teoretická normalizácia, teória a prax kultúry jazyka vo vlastnom zmysle slova. Začiatok takejto práce je spojený s tvorbou prvých gramatík a rétorík, s opisom systému spisovného jazyka, jeho normy a funkčných štýlov na učebné ciele.

V dejinách kultúry ruského jazyka a ruskej národnej kultúry vôbec má osobitné miesto M. V. Lomonosov, horlivý zástanca normalizácie ruského jazyka. Mnohostranná činnosť Lomonosova, ktorého A. S. Puškin právom nazýval „prvou ruskou univerzitou", je všeobecne známa.

Lomonosovove práce, predovšetkým *Rossijskaja grammatika* a *Ritorika* dali základ normatívnej gramatike a štylistike ruského jazyka. V tejto práci pokračovalo mnoho významných ruských jazykovedcov 18. a 19. storočia — A. Ch. Vostokov, F. I. Buslajev, K. S. Aksakov, J. K. Grot, A. A. Potebňa a i. Celkove sa však 19. storočie, ktoré v jazykovede znamenalo rozkvet historicko-porovnávacej metódy, vzdialilo od teoretických problémov štylistiky a kultúry ruského jazyka široko načrtnutých už Lomonosovom. Aj vtedajšie praktické príručky, orientované zbytočne puristicky, často odporovali svojimi praktickými odporúčaniami duchu ľudového jazyka a živému jazykovému citu vzdelaných Rusov a podkopávali aj samu ideu „zákonodarnej" činnosti normalizátorov jazyka

Na konci 19. a na začiatku 20. storočia bol medzi ruskými jazykovedcami populárny názor akademika A. A. Šachmatova (silno ovplyvnený jeho historickolexikografickým prístupom), že boj s chybami vžitými dlhodobým používaním je márny a že sama jazyková normalizácia je akademickej vede celkom cudzia.

Preto bolo osihotených tých niekoľko predrevolučných prác (v podstate populárneho rázu, napr. slovníčky chybných výrazov), ktoré mali za cieľ praktickú normalizáciu. Významnou udalosťou v oblasti ruskej štylistiky bola kniha V. I. Černyševa *Praviľnosť i čistota russkoj reči. Opyt russkoj stilističeskoj grammatiki* (1911). Kniha mala neobyčajný vplyv na rozvoj a prax kultúry ruského jazyka a jej najdôležitejšie odporúčania platia podnes. Táto práca vyšla v novom vydaní v sovietskej epoche ako súčasť dvojzväzkových vybraných spisov V. I. Černyševa (Moskva 1970).

Po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii sa normalizácia ruského jazyka dostala v jazykovede na popredné miesto a prevzala celkom nové úlohy: zvýšiť kultúru slova v najširších ľudových vrstvách a priblížiť im úspechy ruskej a svetovej kultúry. Je príznačné, že zakladateľ a vodca mladého sovietskeho štátu V. I. Lenin práve v prvých porevolučných rokoch dôrazne žiadal vypracovať slovník vzorného ruského jazyka „na používanie (a poučenie) všetkým". Leninov odkaz sa splnil koncom 30. rokov vydaním štvorzväzkového diela *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka,* ktorý zredigoval profesor D. N. Ušakov.

Intenzívne zmeny v ruskom jazyku sovietskej epochy a potreby zveľaďovania jazyka vyvolali záujem jazykovedcov o problémy jazykovej kultúry a o normalizáciu spisovnej ruštiny nového obdobia.

Základom ich činnosti sa stali myšlienky J. Baudouina de Courtenay o zásahu vôle človeka do prirodzeného vývinu jazyka, ako aj práce Pražského lingvistického krúžku, s ktorým sovietski jazykovedci udržiavali tesné kontakty. Keď napríklad akademik L. V. Ščerba spresňoval názory A. M. Peškovského na normu ako na konzervatívny ideál celkom obrátený do minulosti, zdôrazňoval jej menlivosť a nabádal študovať a analyzovať faktory, ktoré „nahlodávajú normu"; podstatu normalizácie videl Ščerba v podporovaní nových dozretých noriem, ktorých uplatneniu bráni nezmyselná zotrvačnosť. Seriózny pokus o osvetlenie celej problematiky kultúry reči a normalizácie predstavuje kniha G. O. Vinokura *Kuľtura jazyka* (1925, 1929), kde sa hovorí o kultúre jazyka ako o štylistike zahrnujúcej dva okruhy problémov: náuku o prostriedkoch jazyka a náuku o jazykových úlohách, a to z hľadiska rozličného používania jazykových prostriedkov v každom okruhu.

Socialistická výstavba za prvé dve desaťročia v našej krajine názorne ukázala, že bez normovaného jazyka nemôže existovať vzdelaný, pokrokový národ, úspešná výchova nového človeka a rýchla technická a kultúrna revolúcia. Práve s týmito úlohami súvisela starostlivosť akademika S. P. Obnorského o „vysoký" spisovný jazyk (popri „čistom" a „správnom"), o väčšie množstvo vysokých, t. j. tradičných knižných foriem, o výber pri používaní nespisovných vrstiev a prvkov z nárečí, ľudovej reči, slangov a pod.

V teoretickej i praktickej oblasti boli dôležité práce J. S. Istrinovej a S. I. Ožegova — pod ich vedením sa v Akadémii vied ZSSR r. 1955 utvorilo oddelenie jazykovej kultúry —, ako aj práce F. P. Filina, R. A. Budagova a iných vedcov, ktorí nastoľovali a spracúvali otázky podstaty spisovnej normy, jej zložitých vzťahov a súvislostí so systémom jazyka a so spoločenskými činiteľmi jeho vývinu a fungovania.

Pri spracúvaní otázok štylistiky a kultúry ruského jazyka boli účinným vedeckým stimulom základné práce akademika V. V. Vinogradova o dejinách spisovnej ruštiny, o štylistike umeleckého jazyka, ako aj

celý rad jeho prác z r. 1961—1964, v ktorých sformuloval problémy kultúry ruského jazyka v zmysle aktuálnych úloh sovietskej jazykovedy.

V súčasnosti sú v oblasti jazykovej kultúry naliehavé tieto úlohy ruskej jazykovedy: historická menlivosť normy a jej mechanizmus, ustálenosť spisovnej normy vo vzťahu k rôznym stránkam (rovinám) jazyka, variabilnosť normy a jej kolísanie, vzájomný vzťah štruktúry jazyka a normy v procese rečového aktu a teoretické základy vedeckej normalizácie (kodifikácie). Niektorým týmto problémom je venovaná kniha *Aktuaľnyje problemy kuľtury reči* (Moskva 1970), ktorú pripravili v oddelení kultúry ruského jazyka v Ústave ruského jazyka AV ZSSR pod vedením V. G. Kostomarova a L. I. Skvorcova (čitatelia časopisu Kultúra slova sa dozvedeli o tejto knižke z recenzie uverejnenej v 1. čísle roku 1972).

Veľký a rôznorodý okruh otázok spojených s teóriou a praxou normovania ruského jazyka sa zachytil v materiáli neperiodickej série *Voprosy kuľtury reči* č. I—VIII, Moskva 1955—1967 (jej zakladateľom a do konca života aj jej stálym redaktorom bol profesor S. I. Ožegov).

Od r. 1967 vychádza starostlivosťou Ústavu ruského jazyka AV ZSSR každoročne šesť čísel vedecko-populárneho časopisu *Russkaja reč* (hlavný redaktor je člen korešpondent AV ZSSR V. I. Borkovskij). Úlohy časopisu spočívajú v jazykovej osvete a výchove čitateľov, vo všestrannej propagácii poznatkov o ruštine, jej dejinách a normalizácii. V časopise sa široko rozvíja diskusia o otázkach scénickej výslovnosti, kultúry rokovacieho jazyka, jazyka novín, spracúvajú sa problémy terminológie, štylistiky, zostavovania učebných pomôcok pre školy a mnohé iné.

Články o všeobecných i špeciálnych problémoch kultúry reči sa pravidelne uverejňujú aj v iných jazykovedných orgánoch, napr. v časopisoch *Voprosy jazykoznanija, Filologičeskije nauki, Russkij jazyk v škole, Russkij jazyk v nacionaľnoj škole, Russkij jazyk za rubežom* a ďalších.

Z kníh, ktoré vyšli v ostatnom čase, možno spomenúť tieto: *Norma i socialnaja differenciacija jazyka,* zborník prác v redakcii M. M. Guchmanovej a V. N. Jarcevovej (Moskva 1969), *Normy sovremennogo russkogo literaturnogo slovouprotreblenija* v redakcii G. A. Kačevskej a K. S. Gorbačeviča (Moskva — Leningrad 1966), V. A. Ickovič, *Jazykovaja norma* (Moskva 1968), R. I. Avanesov, *Russkoje literaturnoje proiznošenije* (4. vyd., Moskva 1968), A. V. Superanskaja, *Udarenije v sobstvennych imenach v sovremennom russkom jazyke* (Moskva 1968), V. A. Reďkin, *Akcentologija sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* (Moskva 1971) a niektoré iné. Jazykovednému aspektu normalizácie ruskej terminológie sú venované zborníky prác *Issledovanija po*

russkoj terminologii (Moskva 1971) a *Terminologija i norma* (Moskva 1972), ktoré vyšli v redakcii V. P. Danilenka. Vyšli aj zborníky *Voprosy terminologii* (Moskva 1961), *Problemy jazyka nauki i techniki* (Moskva 1970) a i. Osobitosti jazyka súčasnej novinovej publicistiky sa opisujú v monografii V. G. Kostomarova *Russkij jazyk na gazetnoj polose* (Moskva 1971).

Na základe teoretických prác A. A. Šachmatova, S. P. Obnorského, V. V. Vinogradova a iných vedcov sovietski jazykovedci zostavili viaceré normatívne opisy ruskej gramatiky od školských a vysokoškolských učebníc až po akademickú gramatiku ruského jazyka (1952 a 1970).

Pri zvyšovaní kultúry reči sú dôležitými príručkami výkladové a iné slovníky. V súvislosti s tým treba hovoriť o úspešných výsledkoch ruskej lexikografie, ktorá v ostatných rokoch prežíva pozoruhodný vzostup. Okrem už spomenutého výkladového slovníka v redakcii D. N. Ušakova bol zostavený *Slovar' russkogo jazyka* AV ZSSR v 4 zväzkoch (Moskva 1957—1961) a *Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* AV ZSSR v 17 zväzkoch (Moskva — Leningrad 1950—1965), ktorý bol vyznamenaný Leninovou cenou za r. 1970. Pripravilo sa a vyšlo 9., doplnené a opravené, posmrtné vydanie u nás i v zahraničí dobre známeho jednozväzkového výkladového slovníka *Slovar' russkogo jazyka* od S. I. Ožegova (v redakcii profesorky N. J. Švedovovej a za spolupráce L. I. Skvorcova), ktorý sleduje prísne normatívne ciele.

Zo špeciálnych normatívnych slovníkov možno uviesť príručný akademický slovník *Russkoje literaturnoje proiznošenije i udarenije* v redakcii R. I. Avanesova a S. I. Ožegova (Moskva 1960), celý rad slovníkov správnych výrazov, napr. *Praviľnosť russkoj reči* od L. P. Krysina a L. I. Skvorcova v redakcii S. I. Ožegova (2. vyd., Moskva 1965) alebo *Trudnyje slučai upotreblenija odnokorennych slov russkogo jazyka* od J. A. Beľčikova a M. S. Paňuševovej (Moskva 1968). Zostavili sa synonymické slovníky, napr. dvojzväzkový *Slovar' sinonimov russkogo jazyka,* ktorý zredigovala A. P. Jevgenievová (Leningrad 1970—1971), rozličné frazeologické slovníky, autorské slovníky, slovník skratiek ruského jazyka, slovník názvov obyvateľov RSFSR a i.

V ostatnom desaťročí priťahujú pozornosť sovietskych jazykovedcov otázky pravopisu. V čase prípravy nového návrhu na zdokonalenie ruského pravopisu (*Predloženija po usoveršenstvovaniju russkoj orfografii*) a po jeho uverejnení v r. 1934 vyšlo mnoho teoretických i prehľadných prác, medzi nimi *Obzor predloženij po usoveršenstvovaniju russkoj orfografii XVIII—XX vv.* (Moskva 1935). Rozsiahla diskusia v tlači o navrhnutom projekte ukázala, že mnohé jeho tézy vyvolávajú vo verejnosti závažné námietky. Rozhodlo sa odložiť jeho schválenie a pokračovať vo vedeckovýskumnej práci. A tak naďalej platia *Pravila*

russkoj orfografii i punktuacii, schválené r. 1956. Čo sa týka niektorých čiastkových otázok ruského pravopisu, ich praktické zjednotenie a nevyhnutná reglementácia sa uskutočňuje v pravidelných vydaniach príručky *Orfografičeskij slovar' russkogo jazyka* AV ZSSR. V súčasnosti je pripravené nové, opravené a doplnené vydanie tohto slovníka v redakcii S. G. Barchudarova, I. F. Protčenka a L. I. Skvorcova.

Vedecko-populárne práce z oblasti kultúry jazyka predstavujú knihy D. E. Rozentaľa *Kuľtura reči* (2. vyd, Moskva 1960), B. N. Golovina *Kak govoriť praviľno* (Gorkij 1966), K. S. Gorbačeviča *Izmenenije norm russkogo literaturnogo jazyka* (Leningrad 1971) a niektoré iné.

Na univerzitách a pedagogických inštitútoch RSFSR v ostatnom čase zaviedli fakultatívne prednášky a semináre z kultúry ruského jazyka, vydávajú sa školské a praktické príručky.

Kultúra ruského jazyka sa intenzívne propaguje v novinách a časopisoch, v rozhlase a televízii. Od r. 1962 dvakrát mesačne vysiela Všezväzový rozhlas reláciu *V mire slov* (z materiálu tohto vysielania vznikla kniha Z. N. Ľustrovovej a L. I. Skvorcova *Mir rodnoj reči,* ktorá vyšla vo vydavateľstve Znanije r. 1972). Od r. 1971 sa v Ústrednej televízii vysielajú pravidelné relácie pod názvom *Russkaja reč.* Na tvorbe jazykových programov rozhlasu a televízie sa aktívne zúčastňujú pracovníci Ústavu ruského jazyka AV ZSSR, významní filológovia, spisovatelia, kultúrni činitelia a osvetoví pracovníci.

Otázkam jazykovej kultúry a jazykového majstrovstva sú venované knihy a články viacerých sovietskych spisovateľov: M. Gorkého, A. Tolstého, M. Šolochova, L. Leonova, K. Čukovského, L. Uspenského, A. Jugova a i. Spisovatelia boli a sú aktívnymi účastníkmi verejných diskusií o stave a osudoch súčasnej spisovnej ruštiny. Takých diskusií bolo viac.

Napríklad v 20. rokoch sa ostro diskutovalo o otázke tzv. „kazenia jazyka" — o nárečových prvkoch a neologizmoch, nepotrebných skratkách a o cudzojazyčných výpožičkách nezrozumiteľných širokým vrstvám, ktoré prenikli do ruštiny v povojnových rokoch.

Diskusia v 30. rokoch, na ktorej sa zúčastnil M. Gorkij, nastolila problém používania žargónových a lokálnych slov a výrazov v dielach sovietskych spisovateľov. Výsledky tejto diskusie mali výrazný vplyv na zlepšenie jazyka umeleckej literatúry a výroky M. Gorkého sa stali zbraňou v boji za čistotu, významovú presnosť a výraznosť jazyka ako základného predpokladu literatúry.

Koncom 50. rokov sa v novinách *Izvestija* rozvinula diskusia na tému *O rodnom našem jazyke.* V tejto diskusii sa hovorilo o znečisťovaní jazyka žargónovými slovami a kancelárskymi klišé, odchýlkami od spisovnej normy v bežnom jazyku, v novinách a knihách. Pracovníci Ústavu ruského jazyka AV ZSSR pripravili z materiálu diskusie vedecko-

populárnu brožúru *Naša reč,* ktorá vyšla vo vydavateľstve Znanije r. 1965.

Napokon vážny záujem o stav súčasnej ruštiny (najmä o jazyk umeleckej literatúry), o vyučovanie ruštiny v škole, o propagáciu jazykovedných poznatkov sa prejavil v príspevkoch spisovateľov, vedcov, predstaviteľov širokého okruhu čitateľov, zúčastnených na diskusii *Jazyk i vremia,* ktorá prebiehala na stránkach novín Literaturnaja gazeta r. 1971—1972.

Záujem verejnosti o otázky ruského jazyka a jazykovej kultúry je celkom pochopiteľný. V našej mnohonárodnej krajine ruština v dôsledku objektívne utvorených spoločensko-historických podmienok plní funkciu jazyka medzinárodného styku. Pre neruské národy ZSSR začína ruština aktívne vystupovať v úlohe akéhosi druhého materinského jazyka. Popritom sa v podmienkach naozajstnej rovnoprávnosti rozvíjajú všetky národné spisovné jazyky. Zákonitosti tohto rozvoja sú s dostačujúcou úplnosťou opísané v monografii J. D. Dešerijeva a I. F. Protčenka *Razvitije jazykov narodov SSSR v sovetskuju epochu* (Moskva 1968).

V našich časoch má spisovná ruština mnohé nové spoločenské funkcie; stala sa prostriedkom spoluúčasti všetkých národov a národností ZSSR na najlepších výdobytkoch domácej i svetovej kultúry a vedy. Ruský jazyk je mocným nástrojom vzájomného styku a zjednotenia sovietskych národov, je jazykom družby a spolupráce krajín socialistického spoločenstva. Medzi inými súčasnými svetovými jazykmi má ruština jedno z popredných miest. Práve preto starostlivosť o jej ochranu, ďalšie tvorivé rozvíjanie a rozširovanie nadobúda osobitne veľký význam.

Z ruského originálu preložila Margita Masárová.

Čítame Slovník slovenského jazyka

Pripomienky k jednotlivým heslám v SSJ, ktoré uverejňujeme na pokračovanie, sú výsledkom kolektívnej spolupráce týchto pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra: J. Doruľu, L. Dvonča, F. Kočiša, Š. Michalusa, J. Oravca, V. Slivkovej, E. Smieškovej, M. Šalingovej a M. Urbančoka.[1]

kutka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „vyhĺbený priestor v stavanej peci, kam padá popol". V našom mate-

[1] Podrobnejšie pozri v 1. a 2. čísle prvého ročníka (1967) nášho časopisu.

riáli máme na toto slovo okolo desať dokladov, a tie na jeho úzku nárečovú platnosť neukazujú. Autori dokladov sú napr. Tajovský, Čajak, Hronský, Žáry, Lazarová, Mináč. Slovo *kutka* pokladáme za primerané hodnotiť ako pomenovanie reálie. Je to spisovné slovo.

kútnica — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové slovo s dvoma významami: „šestonedieľka uložená v kúte" a „kútna plachta, ktorou sa zakrýva posteľ šestonedieľky". Slovo *kútnica* pokladáme za primerané hodnotiť ako spisovné. Argumenty sú tie isté ako pri spojení *kútna plachta,* o ktorom už bola reč.

kužeľ — SSJ druhý význam „vrchná časť praslice" uvádza ako nespisovný, krajový. Podľa tohto opisného výkladu usudzujeme, že ide o pomenovanie reálie. Preto slovo *kužeľ* možno posudzovať ako spisovné.

kvačkať — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „vešať". Dokladov na toto sloveso máme v našom materiáli málo. Ich autormi sú Timrava a Tajovský. Avšak zbežným prieskumom sme zistili, že slovo *kvačkať* nemá úzku nárečovú platnosť a že ho možno hodnotiť ako spisovné.

Poznámka. Sloveso *kvačkať* sa uvádza bez obmedzujúcej poznámky aj v Pravidlách slovenského pravopisu od vydania z roku 1953.

kvaka[2] — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové expresívne slovo s významom „zakrivená palica, krivuľa". Myslíme, že so zreteľom na expresívnosť možno toto slovo hodnotiť ako spisovné so zriedkavým výskytom.

Poznámka. Slovo *kvaka* sa uvádza bez obmedzujúcej poznámky aj v Pravidlách slovenského pravopisu od vydania z roku 1953.

kvakuľa — SSJ uvádza toto slovo v dvoch významoch: „zahnutý drevený výbežok na kosisku, za ktorý sa drží kosa" a „zakrivená časť palice alebo zakrivená palica na podopieranie". Prvý význam sa v SSJ uvádza ako nepríznakovo spisovný, druhý ako nespisovný, nárečový. Náš materiál ukazuje skoro opačný obraz. Na prvý význam máme totiž iba jediný doklad od Kukučína. Na druhý význam máme však vyše pätnásť dokladov a rozloženie autorov podľa pôvodu na úzku nárečovú platnosť neukazuje. Okrem toho je slovo *kvakuľa* v uvedenom význame expresívne. Pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné.

Poznámka. Slovo *kvakuľa* sa uvádza bez obmedzujúcej poznámky aj v Pravidlách slovenského pravopisu od vydania z roku 1953.

kvapeľ — v SSJ sa toto slovo vykladá takto: „dlhý tenký ľadový alebo vápencový útvar visiaci zo strechy alebo klenby". Myslíme, že tento výklad nie je primeraný. Medzi použitím slova *kvapeľ* na pomenovanie spomenutého ľadového a vápencového útvaru je taký vzťah, že kvapľom sa pomenúva iba druhý útvar, a prvý iba celkom výnimočne. Myslíme, že vo výklade pomenúvanie ľadového útvaru slovom *kvapeľ* ani netreba zaznačovať. Na pomenovanie ľadového útvaru sa bežne používajú slová *cencúľ, ciageľ*. Dosviedčajú to aj naše doklady: slovo *kvapeľ* sa v nich vo význame „cencúľ, ciageľ" vyskytuje iba raz.

Poznámka. Výklad v SSJ ukazuje, že sa spájajú veci, ktoré k sebe nepatria. Ťažko si totiž predstaviť vápencový kvapeľ visiaci zo strechy. Okrem toho sa vo výklade pozabudlo na to, že *kvapeľ* nemusí iba visieť, ale môže aj „stáť". Kvapeľ je spoločný názov pre stalagtit a stalagmit.

kvár — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významami „maškrtenie", „ničenie, nivočenie" a „škriepka, zvada". So zreteľom na sloveso *kváriť*, ktoré sa v SSJ uvádza ako spisovné expresívum, a so zreteľom na to, že aj slovo *kvár* je expresívne, pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné. Je to zriedkavé slovo.

Rovnako by sme hodnotili aj slová *kvárizeň* (= utrpenie) a *kvárnik* (= zlodej; maškrtník). Prvé má príznak zastaranosti, druhé zriedkavosti. V SSJ sa obe uvádzajú ako nárečové.

kvetopas — SSJ uvádza ako ľudové slovo s významom „škodlivý hmyz kvetovka jabloňová". Podľa nášho zistenia *kvetopas* nie je ľudové slovo. Je primerané hodnotiť ho ako nespisovné a v slovníku ho označiť skratkou *nespis.*

kvetúci — SSJ uvádza ako knižné zastarané slovo. Podoba *kvetúci* je v spisovnej slovenčine neústrojná a nemožno ju chápať ako zastaranú, ani ako relikt staršieho stavu jazyka. Popri ústrojnej podobe *kvitnúci* ju treba hodnotiť ako nespisovnú.

kvicka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo a vysvetľuje ho synonymným variantom *kväcka* s významom „čo odkvaclo, odkvapnutý kus, kúsok polotuhej látky". Ale v SSJ sa aj slovo *kväcka* uvádza ako nespisovné, nárečové (pritom je zaujímavé, že sa obe podoby dokladajú tým istým autorom — Šoltésovou). Myslíme, že podoby *kvicka* a *kväcka* so zreteľom na citoslovcový pôvod treba podkladať za spisovné slová so zriedkavým výskytom.

Rovnako hodnotíme aj slovesá *kvickať* (napr. *hlava mu kvická)* a *kvicnúť*. SSJ ich uvádza ako nárečové.

kvik — vo výkladovej časti tohto hesla sa dvakrát použilo adjektívum *prasačí*. Náležitá je podoba *prasací*.

kvílny — SSJ uvádza ako básnické zriedkavé slovo. S týmto hodnotením možno súhlasiť. Jeho náležitá podoba je však s *-ľ-: kvíľny*. Ukazujú na to aj slová *kviľ* a *kviľba* v SSJ.

kvit[1] — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové slovo s významom „lieh, pálenka". V našom materiáli máme na toto slovo okolo dvadsať dokladov. Podľa nárečového materiálu (nárečovej lexikálnej mapy), ktorý je v JÚĽŠ SAV, je slovo *kvit* výrazne viazané zhruba na oblasť Kysúc. Ale autori, ktorí ho použili, túto oblasť zreteľne presahujú (napr. Jesenský, Novomeský, Rázus, Zelinová). Okrem toho sa slovo *kvit* oproti slovám *lieh, pálenka* pociťuje ako trocha expresívne. Pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné.

kvoka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Naše doklady ukazujú, že toto slovo má širšiu platnosť ako nárečovú (použili ho napr. autori Hviezdoslav, Gabaj, Plávka, Jarunková). Slovo *kvoka* je primerané hodnotiť ako spisovné. Popri bežnom *kvočka* je zriedkavé.

okolie Žil.

kýbeľ — SSJ uvádza ako hovorové slovo. S týmto hodnotením možno vcelku súhlasiť. Ale frazeologické spojenia ako napr. *choď do kýbľa; tma ani v kýbli; sme v kýbli; dutý ako kýbeľ* treba posudzovať ako nespisovné, slangové. V SSJ sa neuvádzajú, lebo v čase koncipovania prvého dielu nebolo na ne v kartotéke dokladu.

kycka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „kystka, strapec". Na uvedené slovo máme v našom materiáli šesť dokladov, ktoré na jeho nárečovú platnosť neukazujú. Myslíme, že slovo *kycka* je primerané hodnotiť ako spisovné. Na samu podobu *kycka* sa dívame tak, že je výsledkom v podstate rovnakého hláskového „zjednodušenia", o aké ide pri slove *kocka*.

kydaj — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „nadávka nešikovnému, lenivému človeku". V našom materiáli máme na toto slovo doklad iba od Tajovského. So zreteľom na to, že ide i silne expresívne slovo, by sme ho však hodnotili ako spisovné s príznakom zriedkavosti (resp. ojedinelosti).

Rovnako by sme hodnotili aj slovo *kydoň* v tom istom význame, aký má slovo *kydaj*. V SSJ sa uvádza ako nárečové. Doklad máme od Hviezdoslava.

okolie Žil.

kyjaňa — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „kyj, kyjanica; pren. expr. o hlave". Doklady neukazujú na úzku ná-

rečovú obmedzenosť tohto slova. Pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné.

kymácať sa — SSJ uvádza ako expresívne slovo. Všetky doklady na toto sloveso sú nové. Okrem dvoch (z roku 1943) sú všetky z obdobia po roku 1950. To ukazuje, že ide o čerstvé prevzatie z češtiny. Usudzujeme, že sloveso *kymácať sa* treba v slovnej zásobe spisovnej slovenčiny hodnotiť aspoň ako knižné. Jeho bežnými synonymami sú napr. slovesá *kyvotať sa, opálať sa.*

kynožník — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „ničiteľ, kynožiteľ". Toto slovo je utvorené ústrojne. Možno ho pokladať za spisovné. Výskyt má zriedkavý.

kynúť — SSJ uvádza ako knižné slovo s dvoma významami: „kývnuť na pozdrav alebo na znamenie niečoho" a „byť vo výhľade". Myslíme, že ako o knižnom možno hovoriť iba o druhom význame (napr. *z toho mi kynie zisk, úžitok).* Prvý však pokladáme za nespisovný. Jeho spisovné ekvivalenty sú slovesá *kývnuť, zakývať, pokývať.*

kyptoš — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom nadávka nešikovnému, nemotornému človeku". Napriek tomu, že slovo *kyptoš* je zriedkavé, by sme ho so zreteľom na silnú expresívnosť hodnotili ako spisovné.

Rovnako hodnotíme aj ženskú podobu *kyptaňa.* V SSJ sa aj tá uvádza ako nárečová.

kyseľ — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové slovo s významom „druh kyslej polievky". Myslíme, že slovo *kyseľ* treba pokladať za spisovné, lebo ide o pomenovanie reálie.[2] Niektoré doklady ukazujú, že slovo *kyseľ* je aj pomenovaním typického ruského jedla. V tomto prípade je to však iná reália: sladké rôsolovité jedlo z ovocnej šťavy alebo mlieka.[3]

kýška — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové slovo s významom „kyslé mlieko". Na toto slovo máme v našom materiáli okolo štyridsať dokladov. Rozloženie autorov podľa pôvodu o jeho úzkej krajovej platnosti nesvedčí. Pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné slovo.

---

[2] P. Tvrdý v Doplnkoch k slovenskému frazeologickému slovníku uvádza tento Dobšinského opis: polievka octová zaliata mliekom alebo riedkou mliekovou zátrepkou.

[3] Pozri Rusko-slovenský slovník. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1960.

Štylistika priraďovania

Kapitolky zo štylistiky (10.)

JOZEF MISTRÍK

Bude reč o štylistike viacnásobného člena. Skôr však ako sa dostaneme k vlastnému predmetu našej úvahy, treba vylúčiť prípady, s ktorými sa tu zaoberať nebudeme.

Viacnásobný vetný člen môže byť spojkový a bezspojkový. Štylistickú hodnotu spojkového viacnásobného vetného člena určujú nielen lexikálne významy slov, ale aj použité spojky, resp. častice, možno teda pri ňom hovoriť o lexikálnej i o syntaktickej štylistike. Výpočet *otcovia, matky, deti* môže nadobudnúť viacej štylistických aj významových hodnôt podľa toho, ktoré spojky tu použijeme. Pozorujme: *otcovia, matky, ba i deti; nielen otcovia a matky, ale aj deti; i otcovia, i matky, i deti; či to otcovia, či matky a či deti; nie otcovia a nie ani matky, lež deti* atď. Tentoraz necháme štylistiku syntaktického pripájania bokom. Za viacnásobný vetný člen sa pokladajú aj opakovacie konštrukcie typu *nikdy, nikdy, nikdy; neviem, neviem; škoda, veľká škoda* atď. Nemienime sa tu venovať ani takýmto prípadom, ale iba bezspojkovému viacnásobnému vetnému členu, v ktorom sa výrazy neopakujú.

Pôjde o štylistiku takýchto syntakticky voľne priradených výrazov: *cukor, múka, masť, soľ ...; čítať, písať, kresliť, rátať, rysovať ...; krásny, čierny, vysoký.* Ak sa posledný člen v takomto rade pripája spojkou *a,* treba to kvalifikovať ako nepríznakový spôsob signalizovania konca gramatického útvaru. Každá iná možnosť nesie príznak, ktorý patrí do oblasti syntaktickej štylistiky.

Zo štylistického hľadiska by sa mohlo hovoriť najmenej o štyroch typoch voľného priraďovania slov.

Za základný môžeme pokladať taký rad, v ktorom sa pomenovania vecí, vlastností, dejov alebo okolností jednoducho vyrátajú. Medzi pomenovaniami potenciálne nieto nijakej lexikálno-sémantickej zákonitosti ani príbuznosti. Integrované sú iba situáciou alebo kontextom. Integrujúci výraz môže byť vysvetlený v podobe titulku alebo uvádzacieho slova. Napríklad: *kupoval cigarety, zápalky, noviny a časopisy; mesiace: január, február, marec ...* atď. Je to vypočítavací rad (V), ktorý by sa graficky mohol naznačiť takto:

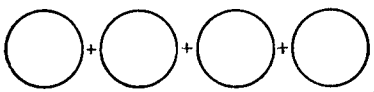

Druhým typom je taký rad, v ktorom sa sémantika slov čiastočne prekrýva a do postupnej reťaze v texte sa slová spájajú pomocou tých významových „plôch", ktorými sa prekrývajú. Slová *nevidí, nevníma, nečuje* sa čiastočne prekrývajú. Nezreťazujú sa pomocou nadradeného alebo uvádzacieho slova, lež na základe svojich obsahových súvislostí. Je to reťazový rad (R), ktorý by sa graficky mohol naznačiť takto:

Tretím typom je rad takých slov, ktorých sémantika sa nekríži a často ani neprekrýva, ale potenciálne sa dotýka. Prekrývanie síce nie je vylúčené, ibaže nie je základnou vlastnosťou tohto radu. Integrované sú v texte prostredníctvom javu, ktorý metonymicky opisujú. Úsilie opísať jav pomocou niekoľkých pomenovaní je príčinou vzniku takéhoto radu. Príklad na opisný rad (O): *hlas nežný, mäkký, útly; cítili sme sa ako v nedeľu, ako vo sviatok, ako na oslave; každý kontextový celok, každý útvar, každý formálne i sémanticky uzavretý text* atď. Graficky by sa mohol tento typ voľného priraďovania naznačiť takto (bodkovane naznačený kruh je predstava, ktorá sa má pomenovať, plnými čiarami sú naznačené vložky viacnásobného vetného člena):

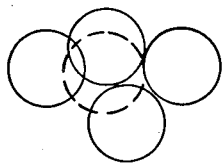

Štvrtým typom je rad takých slov, ktoré sú vo vzájomnom podraďovacom vzťahu vyplývajúcom z rozdielnosti v intenzite alebo šírke výrazu. Na rozdiel od typu V priradené sú podľa istej hierarchie. Príklady: *nedobre, zle, hrozne; žiaľ, bolesť, utrpenie.* Rad takýchto slov je integrovaný zákonom odstupňovania, nazvať ho možno stupňovým radom (S) a graficky naznačiť takto:

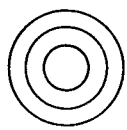

Uviedli sme len štyri základné typy usporiadania viacnásobného asyndetického (bezspojkového) vetného člena. Pravdaže, v konkrétnych jazykových prejavoch sa stretáme i so zložitejšími a so zmiešanými

typmi. Základné typy tu uvádzame len preto, aby sme nimi mohli poukázať na štylistiku takýchto konštrukcií. Na pozadí typov R, O a S vidieť aj uplatnenie synonymie. O tú síce teraz nejde, no predsa treba pri tejto príležitosti podčiarknuť, že synonymia sa neplatňuje len v rámci kontextu, ale aj v rámci a v hraniciach najmenšej syntaktickej jednotky, v rámci jediného vetného člena.

Prejdime teraz k jadru tohto článku, k štylistike priraďovania.

Rady slov alebo väčších jazykových jednotiek vnútorne nie sú organizované jednotne. Pri čítaní alebo počúvaní textu spôsobujú zmenu v tempe i rytme vnímania. Z prostredia sa dosť vynímajú a prijímateľa textu provokujú. Sú to konštrukcie s inherentnou štylistickou kvalitou, frapantné, príťažlivé a funkčne výrečné. Štylistika jednotlivých typov priraďovania je niekedy až diametrálne odlišná.

Typ V reprezentuje pojmovo presné a vecné pomenúvanie, ktoré je typické pre vecné štýly. Časté je v náučnom, administratívnom i v publicistickom štýle. Príčinou vzniku konštrukcií typu V je úsilie vyjadriť sa zhustene a jednoznačne. Ich osobitnosťou je, že sú vnútorne dosť voľné syntakticky i lexikálne. V písomných prejavoch sa takáto enumerácia odčleňuje dvojbodkou a v ústnych prejavoch kadenciou. Tento typ konštrukcií sa v beletrizovaných a umeleckých textoch pociťuje ako cudzí, a ak sa aj vyskytne, tak obyčajne v syndetickej (spojkovej) podobe. Pomocou spojok a častíc sa zmierňuje hranatosť enumerácie takým spôsobom, že sa do konštrukcií typu V vsúvajú spájacie výrazy, harmonizujúce s charakterom okolitého textu.

Konštrukcie typu R sú typické prostriedky rétorického štýlu. Pomocou nich sa jednak posúva text dopredu a jednak sa niektoré jeho časti zdôrazňujú. Uvedieme niekoľko príkladov z prejavu V. I. Lenina: *Už niet starej, neobľúbenej, byrokratickej, nenávidenej školy.* (Zv. 29); *Vyučovanie, výchova a vzdelávanie mládeže musia vychádzať z toho materiálu, ktorý nám zanechala stará spoločnosť.* (Zv. 31); *Nové robotnícke sily rýchlo vyrastajú v robotníckej a roľníckej mládeži, ktorá sa najpoctivejšie, najnadšenejšie, najobetavejšie učí, osvojuje si nové dojmy z nového zriadenia, zbavuje sa škrupiny starých ... názorov, zoceľuje sa ...* (Zv. 29). Tieto konštrukcie nemajú vnútri také ostré významové segmenty ako konštrukcie typu V, celou konštrukciou sa pomenúva, vykresľuje jediná predstava, zatiaľ čo pri type V každý prvok konštrukcie má izolovaný a autonómny význam.

Typ O je najčastejším prostriedkom spontánnych prejavov, esejí, beletrizovaných a umeleckých textov. Autor ho používa vtedy, keď na vyjadrenie predstavy nemá vhodného jediného slova. Je to komplex nepriamych pomenovaní, pomocou ktorých sa „pohľad" na jav uskutoční z rozličných strán a hľadisk. V tejto súvislosti možno azda použiť názorné prirovnanie, že pri konštituovaní typu O autor akoby postupne

triafal do čierneho. Prijímateľ si pri vnímaní prejavu buduje predstavu postupne sám. Časté používanie tohto typu vo vedeckých textoch je znakom nepresnosti a znakom hľadania pomenovaní. Pred každým prvkom takéhoto radu sa pociťuje epiteton typu *akýsi, nejaký*. Platnosť použitého pomenovania je nezáväzná. Kým v predchádzajúcich dvoch typoch je „slovám tesno", tu pociťujeme medzi nimi dosť priestoru a času, v ktorom sa výraz hľadá, odhaduje, skúša, koriguje, dopĺňa alebo kompletizuje. Príklady: *Ide tu zväčša o čin neuvedomelý, delirantný, nekontrolovaný* (J. Števček) — *Poznáte tie profesionálne vzory profesionálneho sebaodhaľovania, ktoré sa ľahko, bez hanby, s rozkošou a bravúrou odkrývajú, viete o nahom človeku našich dní.* (A. Matuška)

Konštrukcie so stupňovým radom (S) sa môžu vyskytovať rovnako vo vecnom, v rétorickom alebo v beletrizovanom prejave. Poradie slov v nich môže byť alebo na základe racionálnych alebo na základe rozličných emocionálnych kritérií. Systémy budované na emocionálnych princípoch sú neprimerané do vedeckých a administratívno-právnych prejavov.

Pre viacnásobný vetný člen je príznačný kontrast medzi jeho vonkajšou podobu a vnútornou bohatosťou vzťahov. Navonok sa totiž javí ako veľmi stereotypný, ako uniformujúca schéma, avšak v skutočnosti sú možnosti jeho uplatnenia pri štylizovaní veľmi bohaté. Práve kontrast medzi jeho formou a obsahom mu dáva pečať štylistickej príznakovosti. Treba však zdôrazniť, že táto konštrukcia ako holý rad nemá nijakú štylistickú silu. Tú silu nadobúda len prostredníctvom vzťahov utváraných lexikálnou sémantikou jednotlivých prvkov alebo spájacími výrazmi. Je to zvláštna sila — sila intervalu, ktorý vzniká spájaním alebo voľným priraďovaním prvkov. Priraďovanie ako najjednoduchší gramatický i kontextový postup sa vyskytuje aj vo vyšších štylistických postupoch. Všade je rovnako latentný a štylisticky rovnako účinný. Účinný práve preto, že je latentný.

Syntaktické prostriedky odborného štýlu

JOZEF RUŽIČKA

1. Odborný štýl spisovnej slovenčiny sa uplatňuje vo všetkých odvetviach odbornej činnosti. Jeho najvýraznejším spoločným znakom je intelektualizácia a s ňou spojená internacionalizácia prostriedkov. To

značí, že v odbornom vyjadrovaní sa zatláčajú do pozadia citové a expresívne prostriedky lexikálne i syntaktické (ináč typické pre spisovnú slovenčinu) a vysúvajú sa do popredia nocionálne prostriedky lexikálne i syntaktické (často spoločné mnohým jazykom alebo dokonca medzinárodné).

Najvýraznejšou vlastnosťou nocionálnych prostriedkov je ich presnosť: pri slovách je to tendencia po pojmovosti obsahu a pri syntaktických prostriedkoch je to tendencia po logickosti výstavby prejavu.

Základnými prostriedkami odborného štýlu spisovnej slovenčiny sú teda isté slová a isté konštrukcie, ktoré súhrnne tvoria odbornú lexiku a odbornú syntax.

Uvedené črty sa viac uplatňujú v teoretickom čiže vedeckom štýle, v menšej miere v praktickom odbornom štýle. Naše východiskové texty patria skôr do tejto druhej skupiny.[1] Dá sa to ukázať napríklad aj tendenciou používať domáce termíny (odvodené od slovenských základov): medzinárodné termíny sa neuprednostňujú za každú cenu. Cudzie slová v našich textoch často ani nemajú terminologickú povahu. Sú to síce prevzaté, ale už zdomácnené lexikálne jednotky, ktoré sa používajú ako všeobecné slová; napr.: podstatné mená *lektor, ekonómia, metóda, forma, proces, program, štúdium, disciplína, kombinácia;* alebo prídavné mená *systematický, pedagogický, masový, adekvátny, aplikovaný, individuálny.*

Osobitne možno poznamenať, že odborný štýl má aj osobitné morfologické prostriedky, ktoré sa viažu najmä na termíny príslušných odborov. Uvedieme aspoň jeden markantný príklad.[2]

Vo flexii podstatných mien typu *dievča* (do ktorého patria mená mláďat) máme v množnom čísle varianty zakončené na *-atá/-ätá* alebo na *-ence/-ce.* Voľba medzi týmito príponami sa využíva štylisticky: prípona *-atá* je prvkom odbornej štýlovej vrstvy. Poukazuje na to veľká frekvencia tvarov typu *dievčatá* (popri menšom výskyte tvarov typu *dievčence*) a tvarov *prasatá* (popri tvaroch typu *prasce)* v odbornom štýle. Napríklad v krásnej literatúre sa používajú výlučne tvary *prasce, teľce,* a v prevahe sú tvary *dievčence, mačence,* ale už v pedagogickom prostredí prevažujú tvary *dievčatá* a v poľnohospodárskej literatúre tvary *prasatá.*

Z gramatických prostriedkov však majú oveľa väčší dosah syntak-

[1] Ide o dva texty: KAMIAČ, A.: Ekonomika vzdelania. 1. vyd. Bratislava, Práca — Vydavateľstvo ROH 1971; BORÁK, M.: Moderné metódy výchovy vedúcich. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1970 (z českého rukopisu preložil Ing. Ján Kocka).

[2] Podrobnejšie pozri v kolektívnom diele Morfológia slovenského jazyka. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966, s. 121.

tické prostriedky, a to syntagmatické, polovetné, vetné, súvetné i nadvetné prostriedky.

2. Syntagmatických prostriedkov odborného štýlu spisovnej slovenčiny nie je veľa. Ide tu o niektoré slovesné väzby, ktoré sa často posudzovali nesprávne ako cudzie alebo nespisovné. Uvedieme dva príklady: *uvažovať niečo* (popri *uvažovať o niečom)* a *vyvíjať niečo* (popri *vyvíjať sa).* Tieto väzby patria do inventára prostriedkov odborného štýlu, hoci mimo neho ich pokladáme za štylistickú chybu. Sú to teda štylisticky príznakové prvky, a preto ich neradíme používať v celej oblasti spisovnej slovenčiny.

Iným syntagmatickým prvkom sú tzv. reťazce genitívnych prívlastkov, ktoré vznikajú nakopením rovnakých syntagiem. Napríklad: *možnosť výstavby novej budovy vysokej školy.* Každá takáto syntagma je sama osebe správna, lenže ich zreťazenie tvorí prekážku pri jazykovej komunikácii, ako to badať v týchto prípadoch:

Vznik a vývoj ekonomických hier bol umožnený ďalej rozvojom matematickej teórie hier, ekonomickej teórie a iných príbuzných vied. Dôležitú úlohu zohrala aj možnosť použitia samočinných počítačov. (*Borák,* 189) — Úvodom k riešeniu metodologických otázok skúmania efektívnosti vzdelania treba zdôvodniť potrebu vykonávania analýzy tohto druhu. (*Kamiač,* 107).

Niekedy možno navrhnúť preštylizovanie textu v tom zmysle, že sa niektorá genitívna väzba nahradí inou väzbou, napríklad predložkovou alebo neurčitkovou väzbou: *možnosť používania samočinných počítačov = možnosť používať samočinné počítače.* Samozrejme, nemožno žiadať priamočiaru úpravu genitívnych reťazcov, lebo by sa dakedy mohla narušiť logická výstavba väčšieho úseku. Ale napríklad v prednáškach sa musíme vyhýbať týmto reťazcom, lebo kladú veľké nároky na poslucháča.

3. Polovetné konštrukcie stoja medzi syntagmatickými a vetnými prostriedkami a pritom slúžia ako kondenzačný prostriedok pri výstavbe súvetia. V súvislosti s odborným štýlom treba si tu všimnúť polovetné konštrukcie s neurčitými slovesnými tvarmi — s neurčitkom, prechodníkom a príčastiami.

Veľmi často sa používa neurčitková konštrukcia, napr. namiesto vedľajšej vety pri neosobnom slovese *ísť (o niečo): Ide o to, nájsť efektívny spôsob riešenia tejto zložitej otázky.* Tu by sa však lepšie uplatnila vetná konštrukcia, ktorá vyjadruje syntaktické vzťahy explicitne: *Ide o to, aby sa našiel efektívny spôsob riešenia tejto zložitej otázky.* Ale v iných prípadoch sa ukazuje vhodnejším ponechať polovetnú konštrukciu, napríklad vo funkcii podmetu vety: *Ich cieľom je poskytnúť riadiacim orgánom vhodné predpoklady pre zodpovedné rozhodovanie*

a výkonným zložkám sprístupniť potrebné informácie pre praktickú činnosť. (Kamiač, 203)

Oveľa zriedkavejšie sa v súčasných odborných textoch používa prechodníková polovetná konštrukcia. V našich východiskových textoch sme našli skutočne iba ojedinelé príklady a aj medzi nimi sú gramaticky chybné prípady: *Vychádzajúc z tohto skutkového stavu v školstve, treba pri hľadaní riešenia vytvoriť takú klímu, ktorá by u pracovníkov vzdelávacej sústavy utvárala vedomie potreby inovácií v najširšom zmysle slova.* (Kamiač, 194) [= prechodník pri jednočlennej vete].

Najčastejšie sa používajú polovetné konštrukcie v atribúte, pričom ich jadrom je činné príčastie prítomné alebo ešte častejšie tzv. trpné príčastie (v prevažnej miere ide však o vyjadrenie dosiahnutého stavu):

A tu môže byť značný rozpor medzi súčasnou možnosťou, *vyplývajúcou z úrovne tvorby národného dôchodku,* a perspektívnymi potrebami rozvoja vzdelávania. (*Kamiač,* 61) — Dynamická inscenačná metóda vychádza teda z tejto situácie, *vyskytujúcej sa v praxi.* Jej cieľom je pozorovať a skúmať zmeny v správaní, konaní, postojoch a argumentácii ľudí, ktorí predtým už prijali o danom probléme určité rozhodnutie, avšak teraz sa nachádzajú v inej situácii, *vyžadujúcej si prijať nové rozhodnutie,* odlišné od predchádzajúceho. (*Borák,* 142) — Súčasne sme povedali, že hodnota *vytvorená kvalifikovanou prácou* je vyššia než hodnota *vytvorená jednoduchou prácou.* (*Kamiač,* 156) — Je to variant objednávania materiálu, *vypočítaný pomocou uvedeného vzorca tak,* že sa vzala do úvahy podmienka čerpania z rezervného materiálu. (*Borák,* 205).

V súčasnom odbornom štýle sa iba výnimočne používajú konštrukcie s činným príčastím minulým typu *napísavší, -ia, -ie,* lebo je to silne archaizujúci prostriedok, hoci tendencia po hustote textu by podporovala aj tento typ príčasťovej konštrukcie: veď tu ide vždy o zdôraznenie nominálnej zložky vety, ako aj o zdôraznenie statickej pojmovosti vyjadrovania.[3]

4. Vetné prostriedky odborného štýlu sú veľmi dôležité, lebo sa nimi najviac ovplyvňuje gramatická stavba textu. Ide tu o výber vetných typov a o ich frekvenciu, a to najmä z toho aspektu, že sa sleduje zámer po nesubjektívnom vyjadrení.[4]

Na prvé miesto treba tu položiť pasívne vety so zloženým slovesným

[3] O tvorení a využívaní príčastí typu *napísavší, -ia, ie* pozri podrobne v mojom článku Činné príčastie minulé. Slovenská reč, *22,* 1967, s. 205—225.

[4] O vetných a súvetných typoch pozri podrobnejšie v knihe PAULINY, E. — RUŽIČKA, J. — ŠTOLC, J.: Slovenská gramatika. 5. vyd. Bratislava, SPN 1968, s. 583 a MISTRÍK, J.: Štylistika slovenského jazyka. 1. vyd. Bratislava, SPN 1970, s. 415, passim.

tvarom, ktoré sa používajú najmä pre zreteľnosť sémantickej zložky vety. Príklady:

Ak sa zistí, že materiál nevyhovuje akosti C 8 Extra, *bude spracovaný* ako materiál akosti 11 343. (*Borák*, 104) — Modely by mali *byť vypracované* vo viacerých variantoch podľa určitých veľkostných skupín škôl. (*Kamiač*, 208).

V odbornom štýle sa častejšie vyskytujú aj pasívne vety s agensom prísudkového deja, a to v 7. páde. Je to prostriedok zhusteného vyjadrenia všetkého, čo s dejom súvisí: *Vyžaduje si to zložitosť vzťahov vnútri školskej sústavy, nakoľko činnosť vzdelávacích zariadení je ovplyvňovaná čoraz väčším počtom faktorov vecných aj osobných.* (Kamiač, 199)

Niektoré takéto vety radíme štylizovať osobne: *Metóda skupinového riešenia príkladov bola vypracovaná autorom tejto publikácie r. 1966 a v praxi úspešne overená niekoľkými pracovníkmi katedry ekonomiky priemyslu.* (Borák, 78) = *Metódu skupinového riešenia príkladov vypracoval autor tejto publikácie r. 1966 a vyskúšali ju v praxi niekoľkí pracovníci katedry ekonomiky priemyslu.*

Pasívne vety so zloženým pasívnym tvarom používajú najmä autori, ktorí na zdôraznenie objektívnosti používajú konštrukcie so zvratným slovesným tvarom: *Pri tejto metóde sa zadaná úloha rieši spravidla v niekoľkých skupinách, takže sa súťaží o dosiahnutie najlepšieho výsledku.* (Borák, 73).

Hoci uznávame opodstatnenosť pasívnych viet v odbornom štýle, žiadame, aby sa radšej používali aktívne vety ako konštrukcie, ktoré kladú na čitateľa oveľa menšie požiadavky než pasívne vety. Nemožno brojiť proti pasívu ako prostriedku odborného štýlu, lenže treba radiť, aby sa najmä v prekladoch nepodliehalo otrocky predlohe, v ktorej sa uplatňuje iný syntaktický systém. Napríklad v tom je zreteľný rozdiel aj medzi našimi východiskovými textami: Borák používa oveľa viac pasívnych viet ako Kamiač, ale jeho text tým nedosahuje vyšší stupeň odbornosti — skôr upútava na seba pozornosť ako prehustený príznakovými prostriedkami.

5. Súvetné prostriedky sú takisto veľmi dôležité pre výstavbu odborného textu. Napríklad už samo súvetie v protiklade s jednoduchou vetou je základným prostriedkom odborného štýlu.

V našich východiskových textoch sme zistili, že pomer jednoduchých viet a súvetí je 35 % : 65 % a že pomer priraďovacích a podraďovacích súvetí je asi 75 % : 25 %. Pomerne vysoké percento jednoduchých viet naznačuje, že naše východiskové texty majú viac-menej učebnicový ráz (nie sú to teoretické vedecké texty). Iba niektoré pasáže majú iný

ráz, napríklad predslov Borákovej knihy, kde pomer jednoduchých viet a súvetí je 1 : 3

Pretože v odbornom texte sa dáva dôraz najmä na priliehavé vystihnutie príčinných a časových vzťahov medzi jednotlivými súvetnými členmi, vystupujú do popredia isté typy podraďovacieho súvetia. S tým potom súvisí aj vysoká frekvencia tzv. ťažších podraďovacích spojok, napr. *pretože, nakoľko,* ako aj zvýšená frekvencia druhotných spájacích prostriedkov, ktoré sú sémanticky veľmi zreteľné a formálne nápadné; napríklad *vzhľadom na to, že; s cieľom, aby; v dôsledku čoho; v prípade že; do toho času, kým; v tom čase, keď* ... Pravda, aj nadmerné používanie tzv. odkazovacích zámen ako pomocných spájacích prostriedkov je nápadné. Tendencia po explicitnom vyjadrení vzťahov v súvetí vedie niekedy až k prehnanej presnosti a zbytočnej ťarbavosti textu:

Ďalším prvkom tejto metódy je to, že na riešenie daného príkladu je určený časový limit, napr. 15, 20, 30 minút, podľa náročnosti úlohy. (*Borák,* 77). — Takéto nebezpečenstvo hrozí dosť často aj v našich podmienkach, keď sa pokúšame aplikovať rôzne zahraničné prístupy alebo metodiky plánovania rozvoja vzdelania bez toho, že by sme zvážili rozdielnosť podmienok, za ktorých sa predpokladá, že budú pôsobiť jednotlivé faktory. (*Kamiač,* 48).

Pomerne zriedkavo sa v našich textoch vyskytujú súvetia, ktoré sú ťarbavo stavané logicky aj gramaticky:

Osobitnú pozornosť treba venovať študujúcemu, lebo on — hoci je objektom výchovnovzdelávacieho pôsobenia — zapája sa ako aktívny činiteľ vzdelávania a práve v zintenzívnení jeho účasti a aktivity možno vidieť zdroj zhospodárnenia vzdelávania. (*Kamiač,* 212). — Otázka zvyšovania účinnosti vyučovania a výchovy vyžaduje naliehavé permanentné riešenie, pričom tento problém je stále ťažší, lebo s prudkým rozvojom vedy a techniky sa zvyšujú požiadavky na množstvo nových vedeckých poznatkov, o ktoré je potrebné rozširovať vedomosti nevyhnutné pre plnenie určitej odbornej činnosti. (*Borák,* 7).

Ukazuje sa tak dôležitosť redakčnej prípravy textu, hoci je nesporné, že syntaktické nedostatky odborného textu nie sú — aspoň na prvý pohľad — natoľko nápadné ako lexikálne nedostatky (najmä chybná terminológia).

6. Nadvetné prostriedky odborného štýlu spisovnej slovenčiny sa týkajú stavby väčšieho segmentu — najčastejšie odseku. Sem patrí najmä problematika aktuálneho členenia vety a s tým súvisiaca problematika slovosledu a vetosledu.[5]

[5] Podrobné poučenie v knihe MISTRÍK, J.: Slovosled a vetosled v slovenčine. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966, 280 s.

V podstate ide o to, že ani vety, ani súvetia neslobodno štylizovať akoby bez ohľadu na to, čo je pred nimi a čo nasleduje po nich. Každá veta je integrovanou súčasťou konkrétneho textu, takže konkrétna veta nadobúda svoj jednoznačný zmysel až v konkrétnom texte. Okrem toho si treba uvedomiť, že sémantická informácia narastá od začiatku smerom ku koncu segmentu: preto je pre celkový zmysel vety dôležitejšie to nasledujúce slovo. Toto je objektívny faktor pri stavbe vety aj súvetia. Preto každú vetu treba formulovať s objektívnym poradím jej zložiek: slová vo vete a vety v súvetí kladieme v takom poradí, aby zaujali správne miesto podľa množstva nesenej informácie. Čím je istá jednotka dôležitejšia, tým sa dostáva bližšie ku koncu vety alebo súvetia. Tým sa dosahuje maximálna objektivita prejavu, čo je v úplnom súlade s podstatou odborného textu.

V našich východiskových textoch sa uvedený princíp zachováva pomerne dobre. Niektoré odseky mohli sa však upraviť pozornejšie. Uvedieme iba jeden príklad:

Aj keď s tým súvisí mnoho problémov, nesporné je, že popri obsahu je vždy najvýznamnejšia otázka metód, ktoré používame pri výchove a vzdelávaní. (*Borák*, 11).

Z celej súvislosti vychodí, že uvedené súvetie by ani nemuselo tvoriť osobitný odsek a že by sa dalo vhodnejšie formulovať takto:

Aj keď s tým súvisí mnoho problémov, je nesporné, že popri obsahu vždy je najvýznamnejšia otázka výchovných a didaktických metód.

Ako vidieť, chybné miesta sa dajú upraviť pomerne ľahko, keď si autor (alebo redaktor) prečíta celý odsek nahlas a pozoruje pritom aj gradáciu obsahu, aj zrozumiteľnosť každej vety.

7. Rozbor našich dvoch východiskových textov naznačuje, že tak pôvodné, ako aj preložené odborné texty sú na dobrej úrovni, najmä čo sa týka odbornej terminológie. Viac nedostatkov sa zisťuje v preloženom texte, čo sa dá vysvetliť nepozornosťou prekladateľa (alebo aj redaktora): ľahšie podliehal lexike aj syntaxi predlohy a nepodbal na rozdiely v stavbe spisovnej češtiny a spisovnej slovenčiny.

Okrem toho sa ukazuje, že problémom odbornej syntaxe sa venuje aj v pôvodných textoch málo pozornosti. Preto sa našlo v obidvoch textoch pomerne veľa syntaktických chýb, pravda, najmä chýb v štylistickom zmysle slova. Týmto problémom bude treba v budúcnosti venovať viac pozornosti nielen vo výskume, lež aj pri redakčnej úprave odborných textov.

Skupiny št, šp, šk — charakteristická črta slovenčiny

Venujem prof. E. Paulinymu k šesťdesiatym narodeninám

ŠTEFAN PECIAR

Už pri bežnej konfrontácii češtiny a slovenčiny možno zistiť, že veľa slov cudzieho pôvodu, ktoré majú v češtine na začiatku koreňovej morfémy spoluhláskové skupiny *st, sp, sk,* má v slovenčine v korešpondujúcich morfémach spoluhláskové skupiny *št, šp, šk.* Napríklad českým pomenovaniam *stát, sport, Skot, Skotsko* zodpovedajú slovenské pomenovania *štát, šport, Škót, Škótsko.* Tento rozdiel medzi našimi dvoma blízkymi jazykmi sa vyskytuje aj v niektorých domácich slovách so začiatočnou skupinou *sk,* resp. *šk.* Napr. českým výrazom *skopec, skřítek, skřípati, skřipec, skvrna* ... zodpovedajú slovenské slová *škopec, škriatok, škrípať, škripec, škrvna* ...

Tento nápadný rozdiel medzi češtinou a slovenčinou si bol už dávnejšie povšimol český jazykovedec Václav Ertl (1919). Neskôr sa týmto javom veľmi podrobne zaoberal Anton Jánošík (1947—1948). Svoje pozorovania však obmedzil na slová domáceho pôvodu, pričom si všímal nielen výrazy so skupinami *st, sp, sk* — *št, šp, šk,* ale aj niektoré výrazy so skupinami *sl, sm,* resp. *šl, šm.* Nám v tomto príspevku ide o slová cudzieho pôvodu, ktoré za pôvodné skupiny *st, sp, sk* majú v súčasnej slovenčine skupiny *št, šp, šk.*

Treba poznamenať, že tu nejde o hláskovú zmenu *s* > *š* ani o asimiláciu na diaľku, ako to v duchu mladogramatickej jazykovedy chápal A. Jánošík (l. c.), ale o tendenciu, ktorá sa postupne vyvinula, a to aj pôsobením kontaktov s inými jazykmi, pričom sa v češtine silnejšie a dôslednejšie ako v slovenčine uplatňoval vplyv klasickej latinčiny a na vývin v slovenčine v tomto bode pôsobila ako model maďarčina i nemčina. Faktom ostáva, že uvedený hláskový rozdiel medzi češtinou a slovenčinou sa uplatňuje v istom okruhu prevzatých slov čoraz markantnejšie a dôslednejšie. Dá sa to pozorovať na vývine kodifikácie príslušných výrazov v spisovnej slovenčine za posledných štyridsať rokov.

Budeme sledovať od prvého vydania Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1931 po súčasnosť vývin hláskovej podoby najmä tých výrazov cudzieho (spravidla latinského) pôvodu, v ktorých sa staršie znenie so skupinami *st, sp, sk* nahradilo znením so skupinami *št, šp, šk.* Ide o výrazy, ktoré majú uvedené skupiny na začiatku slova alebo po niektorej predpone latinského pôvodu, ako sú *in-, kon-, re-* a niektoré iné, zriedkavejšie.

Pravidlá z r. 1931 zaznamenávajú napríklad tieto výrazy so skupinami *st, sp, sk: destrukcia, destruktívny* (ale *inštrukcia, inštrukčný, inštruktor, konštrukcia, rekonštrukcia, konštruktívny* i *konstruktívny, konštruktivizmus* i *konstruktivizmus, reštrikcia, reštringovať*), *distinkcia, instinkt, instinktívny, instrumentál* (ale *inštrument, inštrumentalista*), *Konstantín, Konstantinopol, konstantný, stadion, start, startovať, statista, struktúra, stadium* i *štádium, status* i *štátus* (s označením *lud.*); *despekt, aspirácia, aspirant, inspirácia, inspirovať, respirácia, respírium, špecifický, spirála, spiritista, spiritistický, spiritizmus, spirituál; Skandinávia* (a odvodené slová) ...

Pravidlá z r. 1931 však nezachytávajú dosť verne vtedajší spisovný úzus a živé vývinové tendencie spisovnej slovenčiny. Zaznamenávajú napr. podoby *instinkt, instinktívny, instrumentál,* hoci už Czamblova Rukoväť (1919) uvádza znenie *inštinkt, inštrumentál.* Pravda, v celom rade slov Pravidlá z r. 1931 zaznamenávajú živé podoby slov so skupinami *št, šp, šk* podľa úzu, ako napr. *dištanc, dištrikt, inštalácia, inštancia, inštitúcia, konštatovať, konštelácia, konštitúcia, reštitúcia, reštancia, štatistika, štatút, štipendium, študent, štýl, štylistika ...; dešperátny, dišpenzácia, dišputa, inšpekcia, inšpektor, inšpicient, rešpicient, špeciálny, špekulácia ...; diškurz* ... a i.

Vo vydaní Pravidiel z r. 1940 sa už zaznamenáva prevažná väčšina príslušných výrazov v ich dnešnej podobe, t. j. so skupinami *št, šp, šk: deštrukcia, deštruktívny, konštruktívny, konštruktivizmus, inštinkt, inštinktívny, inštrumentál, konštanta, konštantný, Konštantín* (namiesto *Konstantinopol* sa žiada používať meno *Carihrad*), *štádium, štart* (znenie „start" sa označuje hviezdičkou ako nesprávne), *štartovať, štatista, štruktúra ...; dešpekt, ašpirácia* (= túžba; na rozdiel od *aspirácia* = prídych, vzdych), *ašpirovať, ašpirant, inšpirácia, inšpirovať* (ale *respirácia, respiratórny, respírium*), *špirála* (znenie „spirála" sa označuje hviezdičkou ako nesprávne), *špiritista, špiritistický, špiritizmus, špirituál ...; Škandinávia* s príslušnými odvodeninami (znenie „Skandinávia" sa označuje hviezdičkou) ... Nie celkom opodstatnené bolo vynechanie termínu *status* a zachytenie len znenia *štátus.*

Pribudli ďalšie slová so skupinami *št, šp, šk: štandard, štandardný, štandarda, štrukturálny, štrukturalista ...; rešpekt, šport, športovec ...; Škót* a odvodeniny ...

Slová *despekt, špecifický, distinkcia, stadión* Pravidlá z r. 1940 zaznamenávajú ešte so spoluhláskou *s.* Ale novšie vydania Pravidiel od r. 1953 uvádzajú už podoby *dešpekt, špecifický, špecifikovať, špecifikum, dištinkcia, dištinktívny, štadión* ... A opäť sa rozšíril počet slov cudzieho pôvodu so skupinami *št, šp: štartér, štúdia, štúdio, konšternácia, konšternovať, konštruktér; konšpirácia, konšpiratívny, konšpirovať ...*

Slovník slovenského jazyka I—VI (1959—1968) zaznamenáva zasa niekoľko novších výrazov so skupinami *št, šp, šk* z hovorovej vrstvy i z odbornej terminológie. Z hovorovej vrstvy sú to napríklad výrazy: *štrand, štrapácia, štrapačný, špécia, špeciálka, špeditér,* zo športovej terminológie *šprint, šprintér, šprintovať, špurt, špurtovať,* z iných termínov *špagety, špódium* chem. V spisovnej češtine majú paralelné výrazy spravidla spoluhlásku *s: strand, species, specie, speciálka, spedităr, sprintovať, spurt, spurtovať, spagety, spodium.* Pokiaľ sa v slovách tohto typu v češtine vyskytujú formy so spoluhláskou *š,* hodnotia sa ako nespisovné, napr.: *štrand, štrapácie, špagety, špécie, špeditér, špurt, špurtovat* (porov. Slovník spisovného jazyka českého III, 1966).

Aj SSJ hodnotí niekoľko výrazov so skupinami *šk, št* ako staršie alebo ako nespisovné a za spisovné v súčasnej slovenčine pokladá znenia so skupinami *sk, st,* napr: *skica* (star. i *škica*), *skicovať* (star. i *škicovať*), *skicovitý* (star. i *škicovitý*), *rest* (star. i *rešt*), *škalp* zried. *skalp, škartácia* admin. *skartácia, škartovať* = *skartovať.* Ako nesprávne sa v SSJ výslovne označujú podoby „štabilita, štabilizácia, štabilizovať, štabilný, štacionárny" a za správne sa pokladajú formy so spoluhláskou *s: stabilita, stabilizácia, stabilizovať, stabilný, stacionárny.*

SSJ rozlišuje *status* (v užšom použití, najmä v citátových výrazoch *status quo, status quo ante)* a *štatus* (ako právny termín aj ako slangový výraz zo zdravotníckeho prostredia).

SSJ ani iné jazykové príručky dosiaľ nezaznamenávajú termín *štatovať (štatisti štatujú),* ktorý sa používa v divadelníctve a vo filmárstve, ani športový výraz *statovať* (najčastejšie sa používa v spojení *statovať na krídle).* Znenie *statovať* je zrejme iba nedávno prevzaté z češtiny, kde sa termín *statovat* používa v obidvoch spomenutých významoch. Znenie *štatovať* sa v slovenčine vyvinulo organicky v súlade so znením podstatného mena *štatista.* Obidve znenia — *štatovať* i *statovať* — treba v súčasnosti pokladať za oprávnené (každé vo vlastnom okruhu používania). Dá sa však predpokladať, že aj do športovej terminológie prenikne znenie *štatovať.*

Zo zemepisných názvov treba osobitne spomenúť miestne mená *Štokholm* a *Strasbourg.* SSJ VI uvádza meno hlavného mesta Švédska vo švédskej grafickej podobe *Stockholm,* ale s poznámkou (vysl. *štok-*). Bežná výslovnosť je *Štogholm.* Táto výslovnosť sa odráža aj v grafike. V dennej tlači sa najčastejšie stretneme s grafickou podobou *Štokholm.*[1] Podľa našej mienky by sa táto podoba mala v slovenčine kodi-

[1] Podobu *Štokholm* sme si povšimli napríklad v denníku Pravda z 5. júna

fikovať. Pravda, v medzinárodnom styku treba zachovávať švédsku podobu *Stockholm*. Pri mene francúzskeho mesta *Strasbourg* SSJ uvádza „novšie pís. i Štrasburg". To znamená, že aj v tomto zemepisnom názve preniká výslovnosť so *št* a má vplyv na jeho grafickú podobu.

Staršie znenie so skupinou *st* ustupuje novšiemu zneniu so skupinou *št* aj v historickom zemepisnom názve *Konstantinopol*. Súčasní slovenskí historiografi používajú pri tomto názve podobu *Konštantínopol*. Upozornila na to nedávno M. Marsinová (1972).

Možno uviesť viaceré výrazy, v ktorých v súčasnej hovorovej slovenčine prenikajú spoluhláskové skupiny *št, šp, šk* nad rozsah spisovnej normy. Medzi také výrazy patria napríklad slová *perspektíva, perspektívny, respektíve, spektrum*, ktoré v hovorovej reči často počuť v podobách „peršpektíva, peršpektívny, rešpektíve, špektrum". Stretneme sa aj s výslovnosťou „retrošpektíva" namiesto kodifikovanej podoby *retrospektíva*, ba aj „dišpozícia" namiesto *dispozícia*. Dá sa predpokladať, že pri niektorých týchto výrazoch skôr alebo neskôr zvíťazí znenie so skupinami *št, šp, šk* nad znením so skupinami *st, sp, sk*. Spoluhláskové skupiny *st, sp, sk* ustupujú skupinám *št, šp, šk* najprv v hovorovej reči a v odborných slangoch, potom postupne aj v spisovnej norme, najmä v niektorých terminologických oblastiach. Dosiaľ sa nám nepodarilo zistiť okolnosti, ktoré rozhodujú o tom, že sa skupiny *st, sp, sk* v niektorých výrazoch pevne držia, kým v iných výrazoch ustupujú skupinám *št, šp, šk*. Jedným z rozhodujúcich momentov je tu miera hovorovosti daného výrazu.

Zo zdomácnených výrazov treba ešte spomenúť hovorovú podobu substantíva *šporák*, slovies *šporiť, šporovať* a odvodených výrazov *šporovlivý, šporiteľňa* (toto posledné SSJ neuvádza). Všetky tieto výrazy majú v spisovnej slovnej zásobe paralely so skupinou *sp: sporák, sporiť, sporivý, sporitelňa*. V spisovnej češtine majú príslušné ekvivalenty len podoby so skupinou *sp: sporák, spořiti, spořivý, spořitelna*. SSJČ III síce zaznamenáva aj výraz *šporovať, špórovať*, ale s označením *zast. ob.*, t. j. zastaraný a nespisovný.

Naše pozorovania nás vedú k záveru, že v súčasnej spisovnej slovenčine je model prevzatých slov so skupinami *št, šp, šk* stále živý a že sa mu prispôsobujú aj novšie výrazy, ktoré pribúdajú do slovnej zásoby. Pri konfrontácii s češtinou sa javí uvedený model pre slovenčinu charakteristický.

---

a z 8. júna 1972, v denníku Smena z 10. júna 1972 a v Smene na nedeľu z 15. júna 1972 i v týždenníku Nové slovo z 15. VI. 1972. V denníku Pravda zo 6. júna 1972 sme sa stretli aj s podobou *Stockholm* (asi podľa prameňa príslušnej správy).

LITERATÚRA

CZAMBEL, S.: Rukoväť spisovnej reči slovenskej. 3. vyd. J. Škultéty. Turčiansky Sv. Martin 1919.
ERTL, V.: Československá mluvnice. 1. vyd. Praha 1919, s. 37.
JÁNOŠÍK, A.: Zmena *s* > *š* v skupinách *sl, st, sk, sm* a *sp.* Slovenská reč, *13,* 1947/48, s. 273—303 a *14,* 1948/49, s. 21—35.
MARSINOVÁ, M.: Istanbul — Carihrad — Konštantínopol. Slovenská reč, *37,* 1972, s. 127—128.
Pravidlá slovenského pravopisu. Red. V. Vážný. 1. vyd. Praha, Štátne nakladateľstvo 1931.
Pravidlá slovenského pravopisu. Vyd. Matica Slovenská 1940.
Pravidlá slovenského pravopisu. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1953; 11. zrevid. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971.
Slovník slovenského jazyka (SSJ) I—VI. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959—1968.
Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ) III. R—U. Red. B. Havránek. 1. vyd. Praha, Nakladatelství ČSAV 1966.

Tretia dobrá a užitočná knižka

GEJZA HORÁK

Vo vydavateľstve Osveta vyšla tohto roku (1972) tretia knižka londýnskeho lekára Kennetha C. Hutschina z okruhu rodinnej výchovy; preložil ju MUDr. Andrej Patka a do rúk slovenských čitateľov sa dostáva pod sviežim názvom pripomínajúcim jej tematické sestry — *Ako si nezabiť deti.* Predchádzajúce dve knihy *(Ako si nezabiť ženu* a *Ako si nezabiť muža)* sme v našom časopise z jazykovej a štylistickej stránky komentovali (pozri KS, *5,* 1971, s. 299—302 a KS, *6,* 1972, s. 158—162). S podobným úmyslom sa pristavujeme i pri tretej, v danom tematickom okruhu poslednej.

So zreteľom na popularizačný ráz knihy na prvé miesto dáme záznamy, poznámky a pripomienky, ktoré sa týkajú takých jazykových prvkov, čo mali poslúžiť popularizačnému zámeru diela a boli motivované požiadavkou vyvolať dôvernú náladu medzi podávateľom (autorom a prekladateľom) a prijímateľom (čitateľom) diela: medzi lekárom a jeho klientom.

1. V službách popularizačného zámeru je živý príhovorový tón rozprávania a najmä poučení. Charakterizuje ho oživujúce obracanie sa na adresáta (a), hovorové (expresívnejšie) postupy (napr.

opakovanie výrazu a hra so slovom) pri používaní lexikálneho inventára, najmä pri frazeológii (b) a nenápadné oboznamovanie s odbornou terminológiou (c).

Uvedieme príklady a vyznačíme v nich spomenuté javy:

a) *Sotva by ste verili, ak by som vám rozprával, čo všetko chlapci vyparatili.* (125) — *Náhly zápal nosohltana sa vyvíja akoby sám od seba a trvá týždeň aj desať dní, pričom neveľmi dbá o to, že proti nemu bojujete liekom.* (96).

b) *Ak naše deti nie sú ako gule* (expresívne prirovnanie), *myslíme, že neprekvitajú.* (64) — *Samozrejme, je ohromný rozdiel medzi hovorením a rozumením.* (103) — *Je to trápne, že nič neurobíte, kým sa čosi nestane. A potom by ste urobili aj neviem čo.* (121) — *Neviem, neviem* (expresívne opakovanie výrazu), *koľkí ľudia zohrievajú potravu...* (127) — *... musíme však urobiť čo najviac preto, aby ich (úrazov) bolo čo najmenej* (oživujúce zdôraznenie protikladom, 130) — *Poznám dieťa, u ktorého by sa v škole cez celý rok neboli slova dorezali, hoci doma bolo viac ako výrečné.* (138)[1] — *Ak dieťa v prvú zimu školskej dochádzky ochorie..., neznamená to, že by sa rúcal svet* (141) (Porov. frázu *svet sa nezrúti, keď...*) — *Oriešok bude v tom, ako sa lekárovi podarí získať si jeho dôveru.* (162) — *Trpiaci a trápiaci* (nadpis na str. 167) — *Dojča s kolikou alebo niektorou inou brušnou bolesťou sa krčí a kričí pri každom kŕči.* (93).

V tomto okruhu dávame čitateľovi uvážiť, či sa v súlade s bežným jazykovým úzom používajú vyznačené výrazy v týchto prípadoch: *Už je dávno preč čas, keď sa otcovia pokladali za zodpovedných za starších synov len vtedy,...* (17) — *A v niektorých domoch akoby naozaj bolo strašidlo, tak často sa v nich stávajú úrazy.* (128) V prvom prípade bolo by bývalo vhodnejšie použiť ustálenú frázu *dávno sa minuli časy* a v druhom *naozaj akoby mali porobené/porobeninu.* O takých domoch, ktoré prenasleduje nešťastie (na ľuďoch i statku), sa totiž podľa ľudovej povery hovorí, že im dakto porobil, že im podhodil porobeninu, že im počaril, a nie že majú strašidlo.

c) Popularizačné postupy pri podávaní odbornej terminológie naznačia tieto príklady: *Slovo hemorágia vám znie iste oveľa príjemnejšie a hádam aj solídnejšie ako slovo krvácanie, ale obe slová znamenajú to isté.* (131) — *Neľakajte sa slova fraktúra. Fraktúra to je zlomenie kosti.* (135) Takýto nepriamy (a pritom dalo by sa povedať posmeľujúci) postup pri vysvetľovaní odborných termínov sa strieda s priamym, napr.: *Rastúca časť kosti sa nazýva epifýzou.*

[1] Porov. frázy *dorezať sa dakomu krvi* (v strachu) a *nedožiješ sa od neho slova.*

(135).[2] Takto sa dakedy vysvetľuje aj domáci (ešte nie dosť zaužívaný) odborný termín, a to pomocou cudzieho, zaužívaného: *Mumps má veľmi dlhý inkubačný (tlecí) čas — 4 týždne.*[3]

2. Ďalej v protiklade k hovorovému odľahčovaniu výrazu uvedieme také prípady, keď popularizačný tón ruší vpád cudzorodého disonantného prvku, výrazu z iného štýlu, najmä administratívneho a publicistického; tým sa narúša celkové ladenie textu.

Rušivý výrazový prvok: *Ak sa pre nejakú príčinu dojčaťu musí znížiť prísun uhľohydrátov... A zvýšený prísun bielkovín to je jediná cesta,...* (48) — *... aby sa tak zabezpečil dostatočný prísun vitamínu B.* (70) Slovo *prísun* ruší svojou, možno povedať, dopravárskou a či dodávateľskou slangovou príchuťou. — *Je dobrodružstvom nakupovať — a nakupovať rozumne, to už nedokáže* (radšej: *nevie*) *každý.* (248) — *Kŕče na spôsob záchvatu* (radšej: *záchvaty kŕčov*) *sa nikdy nevyskytujú.* (97).

3. Len stručne vymenujeme ďalej výrazy, ktoré lexikálna norma spisovnej slovenčiny nepripúšťa a na ktoré sa už upozorňovalo ako na jazykovú chybu. Ide napr. o tieto slová: *kymácať sa, tavený syr, zhýčkať* za normované *knísať sa, topený syr, rozmaznať.*

Znova by sme chceli odporúčať rozlišovanie slovesa *objaviť,* ktoré má neosobný zvratný tvar *objaviť sa* s významom „odhaliť sa, byť odhalený", a čiro zvratného slovesa *zjaviť sa* s významom „ukázať sa, zrazu sa ukázať/vynoriť". Namiesto slovesa *rôzniť* (46) radíme používať sloveso *odlišovať sa.*

Kde-tu sa namiesto slovesa *môcť* (azda pod vplyvom originálu) používa sloveso *vedieť: A hoci škroboviny sa vedia* (malo byť: *sa môžu) premeniť na cukor...* (49) — Ďalej odporúčame rozlišovať sloveso *kŕmiť* a *chovať;* kŕmenie je totiž iná činnosť ako chovanie, resp. je to špecializované chovanie (najmä úžitkových zvierat). Tento rozdiel sa môže zreteľne uplatniť najmä po ustálení slovesa *správať sa* (namiesto nenáležitého *chovať sa).*

4. Napokon obrátime pozornosť na jeden prípad nenáležite uplatnenej gramatickej zhody prísudku s podmetom. Disonantne vyznieva plurálový tvar slovesa v prísudku, keď sa vzťahuje na dvojčlenný podmet, pričom obidva členy majú príbuzný význam: *Ak je v strave nedostatok bielkovín, váhový prírastok a rast sa spomaľujú* (lepšie: *sa spomaľuje) a telo sa stáva náchylnejším na ochorenie hlavne na infekciu.* (47).

---

[2] Porov. širšie vysvetlenie termínu *šok* na str. 132.

[3] Predtým sa totiž niekoľko ráz uvádzal (bez vysvetlenia) iba domáci termín *tlecí čas,* a tak za vysvetľovaný pokladáme v tomto prípade práve ten, uvedený v zátvorke.

Aj po týchto poznámkach pokladáme preklad *Ako si nezabiť deti* za dobrú a užitočnú knihu i z jazykovej stránky. Jej hodnotu vidíme v tom, že v knižnej trojici, do ktorej sa začleňuje, nastoľuje a veľa ráz i dobre rieši bohatú problematiku v okruhu štýlu prekladovej, ale i pôvodnej popularizačnej odbornej literatúry.

Poznámky a upozornenia, ktoré sme tu vyslovili, majú jednak dávať námety na rozmýšľanie o jednotlivých jazykových jednotkách a javoch — prehlbovať tak jazykové povedomie vnímavým pohľadom na čítaný text — a jednak pomôcť ešte viacej pozdvihnúť jazykovú úroveň a štylistickú vyladenosť diel príbuzného rázu. Pri ďalšom vydaní trojice recenzovaných prekladov môžu naše poznámky poskytnúť popudy na ešte lepšie vypracovanie ich jazykovej stránky.

Slová dokorán, do koreňa, naroščižaj

ANTON HABOVŠTIAK

P. P. Zgúth v jednej zo svojich poznámok uverejňovaných pod názvom *Zo zápisníka* (SR VIII, 1940/1941, 303) upozorňuje, že výraz *do korian* správne píšeme v podobe *dokorán,* t. j. ako jedno slovo a s dlhým *á* (nie *ia*) v tretej slabike slova. Príslovka *dokorán* v spojení so slovesom *otvoriť* je rozšírená aj v slovenských nárečiach. Vzhľadom na to, že na území Slovenska sa v tom istom význame používajú aj iné výrazy, chceme sa tejto otázky dotknúť v našom príspevku.

Pri výskume slovenských nárečí sme zistili, že vo väčšine západoslovenských nárečí a v stredoslovenských nárečiach na Orave, v Turci, v obciach na okolí Prievidze, v Tekove a čiastočne aj v Honte, Novohrade a v Gemeri sa vo význame „otvoriť dvere, oblok, bránu celkom, úplne a naširoko" používa spojenie *otvoriť niečo dokorán.* Okrem znenia *dokorán* sa však používa aj znenie *dokorian,* a to v niektorých obciach Trenčianskej stolice a miestami aj v niektorých obciach stredného Slovenska, najmä v hornonitrianskych nárečiach. V Honte je známa aj podoba *dokoriam* a z dolnej Oravy máme doklady na znenie *dokorăn.*

V západoslovenských nárečiach na Záhorí a v obciach na okolí Žiliny, Kys. N. Mesta a Čadce, vo východnej polovici východoslovenských nárečí, a to v Zemplíne, v Užskej stolici a v časti Abovskej

stolice i v Šariši je rozšírené spojenie *otvoriť dvere do koreňa* i *do koreň.*

V stredoslovenských nárečiach je známe okrem spojenia *otvoriť dvere dokorán* ešte spojenie *otvoriť dvere dookola,* a to vo väčšine obcí Zvolenskej stolice a miestami aj v Honte (na juh od Modrého Kameňa) a v ipeľskom nárečí v Novohrade.

Zo stredného Liptova máme doklady na spojenie *otvoriť dvere do čapoų̂* a z Gemera *do šopoų̂* i *do šepó (<čepov).* Slovo *čap (šop, šep)* sa používa v týchto i v iných slovenských nárečiach na pomenovanie závesov na dverách.

V súvislej oblasti, a to na Spiši, vo väčšej časti Abova, v západnej polovici Šariša, najmä v poriečí Torysy a na hornom toku Tople je rozšírené spojenie *otvoriť dvere na roščižaj.* Toto znenie je najrozšírenejšie na východnom Slovensku. Používajú sa však aj podoby *naroščežaj, naroščižaj, naroščệžar, naroščežar, naščiža, naščižar, naščeraj.*

Z hornej Oravy, a to z obcí na sever od Trstenej máme doklady na spojenie *otvoriť dvere na šťežár* a z Horehronia *na sťệžar.*

Slovo *naroščižaj* a ostatné hláskové i slovotvorné obmeny tohto slova sú zaujímavé aj z etymologického hľadiska. Sú to podoby, ktoré súvisia s praslov. **steg-eja* (čes. *stěžeje*), poľ. *stóg, ścieg, ścieżeje* vo význame „závesy na dverách".

Z uvedených dokladov vidieť, že spojenia *otvoriť dvere do čapov* (v Gemeri *do šopov*) a východoslovenské podoby *naroščižaj, naroščežaj* atď. zo sémantického hľadiska súvisia s názvami ako slov. *čap, stežiar,* čes. *stěžeje,* poľ. *ścieżeje.* Týmito názvami sa označujú závesy, na ktorých visia dvere, prípadne aj obloky.

V časti východoslovenských nárečí, najmä v obciach na juh od Svidníka podoby ako *naroščižaj, naščiža* ap. nie sú známe, ale používa sa tu príslovka *celkom, calkom,* t. j. *calkom (otvoriť dvere).*

Z výrazov, ktorými sme sa tu zaoberali, preniklo do spisovného jazyka slovo *dokorán.* Otvoriť dokorán však možno nielen dvere, ale aj iné veci, napr. oblok, bránu, vráta i oči, ústa, ba aj dušu a srdce. Svedčia o tom napr. tieto doklady .

Naša matka drží v čistote deti a *dokorán* otvára obloky pri vetraní i v najväčšej zime. (Alexy) — Dobre si ešte pamätám na teplo, krásu a blahobyt, ktorý vyžaroval z tohto statkárskeho domu, z izieb s oblokmi *dokorán* otvorenými slncu. (Jančová) — Ste pozorný — blahorečil Haso (Flórikovi) a žeby sa zavďačil, otvoril *dokorán* svoje srdce. (Jašík) — Hruď svoju teplú človekovi otváram preto *dokorán,* i preto vďačne nakrájaný chlieb lásky núka moja dlaň. (Pártošová) — Otvoril som okno a ústa *dokorán,* lebo sa mu

ťažko dýchalo. (Johanides) — Vrátka sú *dokorán* a prvý súmrak padá. (Rúfus).

Výskum spisovného jazyka a slovenských nárečí ukázal, že spisovným slovom sa stalo slovo *dokorán,* t. j. výraz, ktorý je v slovenských nárečiach najrozšírenejší. Je to príslovka, ktorá vznikla spojením predložky *do* so slovom *koreň* a používa sa iba v spojení so slovesom *otvoriť.* Iné spojenia známe v nárečiach do spisovných textov prenikli len zriedkavo.

LITERATÚRA

HOLUB, J. — KOPEČNÝ, F.: Etymologický slovník jazyka českého. 1. vyd. Praha 1952, s. 351.
MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha, Academia 1968, s. 577.
URBANČOK, M.: O slove dokorán. In: Jazyková poradňa. Zv. 4. 1. vyd. Bratislava, SPN 1966, s. 187—188.
1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Red. G. Horák. 1. vyd. Bratislava, SPN 1971, s. 55—56.
ZGÚTH, P. P.: Zo zápisníka. SR VIII, 1940/1941, s. 300—303.

Z histórie slovenskej slovnej zásoby

JÁN DORULA

O slovách pravda a vina

Pravda. Dnešný Slovník slovenského jazyka uvádza pri slove *pravda* dva významy: 1. súhlas výroku, výpovede so skutočnosťou; správne zmýšľanie, správny náhľad, správne tvrdenie (možno porovnať napr. s nem. *Wahrheit* alebo s lat. *veritas*) a 2. právo, spravodlivosť.[1] O slove *pravda* vo význame „právo; spravodlivosť" v staršej slovenčine sme už hovorili na inom mieste.[2] Tu môžeme ešte upozorniť na to, že existenciu významu „právo; spravodlivosť" pri slove *pravda* v slovenskej ľudovej reči (v slovenských nárečiach) nám dokladajú aj

[1] Slovník slovenského jazyka. 3. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963, s. 426.

[2] Pozri DORULA, J.: O niektorých starých slovenských slovách a právnych termínoch. Československý terminologický časopis, *5,* 1966, s. 307.

texty slovenských ľudových rozprávok a príslovní. Tak napríklad v rozprávke Ženský vtip z Dobšinského zbierky čítame: *V noci sa koniarovi ožrebila kobyla, a nezbadal. Žriebä sa zatáralo medzi voly; voliar si ho našiel pod volom a nechcel ho tamtomu prepustiť. Pán stoličný prisúdil žriebä voliarovi, keď ten, hádam, lepšie vedel mastiť.*

„Čoby takú p r a v d u všetci čerti schytili!" dudral si pod nos namrzený koniar, keď ho pani stretla na dvore.

„Čože vám je, dobrý človek?" pýta sa ho pani.

„Nuž, hľa, vidíte, pani moja, prišli sme sem na súd a tu p r a v d a taká, že vôl sa ožrebil, a nie kobyla." Pani mu poradila, ako sa má domôcť spravodlivosti a prikazovala: *„Ale že ma, preboha, nevyzradíte, lebo ja by som viac v jeho dome neobstála, a vidíte, že vám len dobre chcem a p r a v d u hľadám."*[3] Z príslovní: *Živí sú tu na krivde, mŕtvi tam na p r a v d e*[4] (na spravodlivosti; v spravodlivom svete); *On je na p r a v d e, my na krivde (o zomretom človeku).*[5]

V slovenčine však boli pri slove *pravda* známe aj ďalšie významy, predovšetkým právnoterminologické.[6] Takým je aj význam „súd, súdny proces". Napríklad v liste poddaných z dediny Hontianske Tesáre (okr. Zvolen) z roku 1699, v ktorom sa sťažujú, že dvorský J. Hajnal nechce ani napriek rozhodnutiu súdnej stoličnej a zemepanskej vrchnosti platiť dane, ani plniť ďalšie povinnosti od svojho pol druha sedliactva (sedliackej usadlosti, sessie), takže oni sú potom o to viac zaťažení, hovorí sa medziiným toto: *Protož y pro milosrdenstwy Boske Sweho welykomožneho Dedyčneho pana prosime, aby racyla tuto rozepri mezy namy spokogity, a Dworske(m)v Jakubu Hajnalu prikazaty, abi na/odpor prawde se newinakladal ale wedle Saudu widaneho pokračowal.*[7] Aj tu je slovo *pravda* použité vo význame „právo". Ale písár tam pripísal slovo *pravda* (v tvare *prawdy* — nadväzuje na predložku *wedle*) aj na ľavý okraj listu pred slovo *Saudu* (tvar *Saudu* je na začiatku riadku), čo znamená, že ho tu používa v takom význame ako slovo *súd*. Teda slovo *pravda* sa v tomto texte používa v širšom význame „právo" i vo význame „súd", čo je vlastne konkrétne uplat-

[3] Slovenské rozprávky. Druhá kniha zo zbierky Pavla Dobšinského. 1. vyd. Bratislava, Mladé letá 1970, s. 192—193.

[4] ZÁTURECKÝ, A. P.: Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. 1. vyd. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1965, s. 99.

[5] A. P. ZÁTURECKÝ, citovaná kniha, s. 71.

[6] Pozri aj DORULA, J.: Z dejín slovenskej slovnej zásoby (Latinsko-slovenské súvislosti v právnej terminológii v 16.—18. storočí). In: Jazykovedné štúdie. 11. Jónov zborník. Red. J. Ružička. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971, s. 100.

[7] Magyar Országos Levéltár Budapest. P 507, archív rodiny Nádasdy, zv. 2, n. 36, f. 19.

nenie práva. Aj vo veršovanej skladbe *Tragoedia neb hra smutná, prežalostná* z roku 1728 sa používa slovo *pravda* vo význame „súd, súdne konanie": *Ale zdaž své mluvení skutkem splnia patroni, i kdož o tom v pravde poví?*[8] Význam „súd" si slovo *pravda* zachováva i v slovenskom úsloví *Tam je už na pravde božej*[9] (už zomrel; už je na božom súde). V slovenčine je známy aj variant so slovom *súd: Tam je už na božom súde, a my tu v blude.*[9]

Slovo *pravda* sa v slovenčine používalo aj vo význame „právo" v zmysle „súhrn právnych predpisov". V tomto význame je doložené ešte z roku 1759 z Oravy, kde sa v artikuloch mlynárskeho cechu oravského panstva (napísaných v Trstenej) používa spojenie *cechovná pravda* vo význame „cechové predpisy" (vrchnosťou schválený cechový právny poriadok), podľa ktorých sú povinní správať sa všetci členovia cechu. V 7. artikule sa hovorí o podmienkach, za ktorých sa prijíma do cechu cudzí majster alebo tovariš, ktorý sa osádza v Oravskej stolici. Medziiným sa tam hovorí: *Gestli pak Probu dostatočne wikona, žadnim spusobem od czechownej prawdy a Společnosty nema odlučen bity, ale tim Remeslom nech sa tež chowa.*[10]

Význam „zákonník" (zborník právnych predpisov) vidí J. Vašica pri slove *pravda* v právnej pamiatke *Zakon sudnyj ľudem* (usiluje sa dokázať jej veľkomoravský pôvod), kde začiatočný text *Preže vsękoja pravdy dostoino jestь o božii pravdě glagolati* prekladá takto: *Před všeobecným zákoníkem náleží promluviti o božím zákonu.*[11] Odvoláva sa pritom aj na text legendy *Život Metodov* (usudzuje sa, že aj tá bola napísaná na Veľkej Morave), kde sa v 5. kapitole hovorí, že Rastislav so Svätoplukom žiadali byzantského cisára Michala, aby im poslal muža, *iže ny ispravitь vsjaku pravьdu* (ktorý nám

[8] MIŠIANIK, J.: Antológia staršej slovenskej literatúry. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964, s. 675. Aj J. Mišianik vysvetľuje v poznámkach na str. 700, že spojenie *v pravde* sa v citovanom texte používa vo význame „na súde".

[9] A. P. ZÁTURECKÝ, citovaná kniha, s. 71.

[10] *Artikule Czechu Mlynarskeho w Slawnem Panstwy Orauskem zustawagjcziho.* Univerzitná knižnica Budapešť, cechové listiny, sign. XL. 14.

[11] VAŠICA, J.: K otázce původu Zakona sudného ljudem. Slavia, *30,* 1961, s. 15. V knihe Literární památky epochy velkomoravské (1. vyd. Praha, Lidová demokracie 1966) prekladá J. Vašica toto miesto takto: *Před všeobecným zákoníkem třeba se zmínit o víře boží* (str. 149). Text tohto civilného zákonníka uverejňuje v prepise do latinky a v slovenskom preklade aj E. PAULINY v knihe Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy (1. vyd. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1964, s. 153—166). E. Pauliny tam na strane 159 prekladá uvedené miesto takto: *Pred každým právom slúži sa o božom práve hovoriť.* Tento preklad treba pokladať za veľmi výstižný, lepší ako je Vašicov.

vštepí všetku pravdu[12]). Aj tu je teda spojenie *vsjaka pravьda;* treba ním podľa J. Vašicu rozumieť „svetský zákonník", o ktorý vraj žiadali slovienske (moravské) kniežatá.[13] Hoci toto Vašicovo chápanie významu slova *pravda* v obidvoch spomínaných pamiatkach nemožno prijať ako celkom jednoznačné a možno proti nemu vysloviť námietky,[14] zostáva faktom zistenie, že slovo *pravьda* malo už v staroslovienčine aj význam „právo, právne predpisy". Aj v starej ruštine sa ináč mnohovýznamové slovo *pravda* často používa vo význame „zbierka predpisov, zákonov".[15]

V starej slovenčine malo teda slovo *pravda* popri tých významoch, ktoré zachytáva aj dnešný slovník spisovnej slovenčiny, ešte viac ďalších významov, bolo mnohovýznamové. Je tu veľa zhôd medzi starou slovenčinou a starou ruštinou, kde sa vyskytujú všetky tie významy slova *pravda,* ktoré sme zistili aj v slovenčine.[16] Možno tu ešte uviesť, že v starej ruštine (12.—15. storočie) sa slovo *pravda* používalo aj vo význame „dohoda, zmluva". Spojenie *deržati pravdu* (14. stor.) sa používalo vo význame „plniť podmienky dohody".[17] A podobný význam máme doložený aj v slovenčine v spojení *pri pravde trimať* z roku 1660 (Štítnik, Kniha výdavkov): *Itt: Pany Maryassy Janosske, p. Richtaroweg pany dar nesly*[18] *aby p r y p r a w d e T r y m a l a p. Richtare ——— f. 9 d. 99.* Pri vysvetľovaní významu tohto zápisu treba vychádzať z toho, že Štítnik bol privilegovaným poddanským mestečkom, hoci už v roku 1328 dostal krupinské mestské právo.[19] Patril teda pod zvrchovanosť zemepána, ktorý mal bezprostredný vrchnostenský vplyv aj na jeho správu. Táto správa i ostatné záležitosti a život mestečka boli regulované spomínaným právom a vrchnosťou schválenými predpismi, resp. dohodou medzi zemepanskou vrchnosťou a predstaviteľmi mestečka (richtár a prísažní). V citovanom zápise sa ho-

---

[12] Podľa prekladu J. STANISLAVA v jeho knihe Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch. 3. vyd. Turčiansky Svätý Martin, Matica slovenská 1950, s. 61.

[13] VAŠICA, J.: K otázce původu Zakona sudného ljudem, s. 11 a 15 i VAŠICA, J.: Literární památky epochy velkomoravské, s. 158.

[14] Pozri aj GANEV, V.: Zakonъ soudnyj ljudьmъ. Pravno-istoričeski i pravno-analitični proučvanija. 1. vyd. Sofia, Izdanie na Bъlgarskata Akademija na Naukite 1959, s. 16—17 a 163—165 i VAŠICA, J., citovaný príspevok, s. 11.

[15] Pozri BRICYN, M. A.: Iz istorii vostočnoslavianskoj leksiki. 1. vyd. Kyjev, Naukova dumka 1965, s. 85.

[16] Pozri M. A. BRICYN, citovaná kniha, s. 83—91.

[17] Pozri M. A. BRICYN, citovaná kniha, s. 86 a 89.

[18] Porovnaj i v zápise z roku 1667 v tej istej knihe: *Item pana Richtaroveg paney dalo se darow — f. 6 d. 81.* V obidvoch prípadoch (v roku 1660 i 1667) ide o toho istého richtára — *S. Czekussa.*

[19] Pozri Súpis pamiatok na Slovensku. 3. Red. A. Güntherová. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Obzor 1969, s. 256.

vorí, že (hneď po nastúpení richtára do funkcie) sa z mestskej pokladnice vydalo takmer 10 zlatých na dar, ktorý sa zaniesol panej Mariassy. Vtedajší štítnický richtár *Samuel Czekuss* bol totiž jej poddaným, a dar mal prispieť k tomu, aby p. Mariassy nerobila richtárovi prekážky pri vykonávaní jeho funkcie (bolo to spojené s úľavami od poddanských povinností), aby mu ju teda dovolila vykonávať v zmysle existujúcej dohody a práva — *aby ho pri pravde trinala.* Ako vidieť, ide aj tu o význam blízky významu „súhrn predpisov", lebo aj spomínaná dohoda bola vlastne takým súhrnom predpisov vydaných vrchnosťou.

Vina. V starej ruštine sa častejšie používalo slovo *vina* spolu so slovom *pravda* — ako jeho protiklad (antonymum). „Kto vyhral súdny spor, tomu súd priznával ‚pravdu', a zasa ten, čo prehral proces, platil ‚vinu',[20] t. j. pokutu[21] Aj v staršej slovenčine je dobre známe slovo *vina* vo význame „pokuta".[22] Ako právny termín sa používa aj na označenie pokuty, ktorú súd ukladá zaplatiť tej stránke, čo porušuje dohodu alebo záväzok (vinculum). V tomto zmysle sa slovom *vina* niekedy označuje aj záväzok (vinculum) sám.[23] Tak v texte napísanom v Bytči v roku 1484 a zachytávajúcom dohodu v chotárnom spore medzi dedinami Hliník a Kotešová (okr. Žilina) sa medziiným hovorí: *Kto[m]u su radi przivolili obe strane a zadali su nas sami, abych[m]y mezi nimy polozili v i (n) u pro lepssi stalost. I polozilismy zlat(ych) padesat takto: acz by kdy hliniczane na buduczi czas smiely porussiti to zgednanie, aby dali su[m]mu zlat[ych] padesat pa[n]v, ktoz drzi, nebo drzeti bude Chotessow. Takez zasie, acz by kdy chotessowczi porussili, aby tu su[m]mu zlatych dali pa[n]v, ktoz drzy nebo drzeti bude Hlinik, a dotad zadna strana nebude moczi sudu poczieti zadneho, dokadz prwe neviplati tey viny.*[24] V takomto právnoterminologickom význame sa používa slovo *vina* aj v Žilinskej knihe, v zápise z roku 1531: *Nadto pro vwarowany takowych reczy a potrzek na pocztywosti z a w a z e k w y n y gest mezy nymy postawen, aby gestlizby Ffratryk smel ty slowa po druhe mluwiti a byl by w tom*

---

[20] M. A. BRICYN, citovaná kniha, s. 90.

[21] Pozri aj SREZNEVSKIJ, I. I.: Materialy dľa slovaria drevnerusskogo jazyka. 1. A—K. Sanktpeterburg 1893, fototypické vydanie, Moskva 1958, heslo *vina.*

[22] Pozri k tomu DORUĽA, J.: Pokuta, štrof, biršag a ďalšie príbuzné slová. Kultúra slova, *6,* 1972, s. 85.

[23] Pozri o tom bližšie DORUĽA, J.: Osud, posudok, záväzok a ďalšie príbuzné slová. Kultúra slova, *6,* 1972, s. 168—169.

[24] Text je prevzatý z knihy KNIEZSA, I.: Stredoveké české listiny. 1. vyd. Budapest, Akadémiai Kiadó 1952, s. 53—54. Z jazykovej stránky charakterizuje I. Kniezsa túto listinu ako českú s hojnými slovakizmami (s. 154—155).

zaswedczen dwema lidmy ..., propadne na kostel zylinsky fl XXXX czerwenych bez wsselyake mylosti.[25] Pravda, slovo *vina* je často doložené aj vo význame „previnenie, prehrešenie sa". Aj tu spomínaný právnoterminologický význam „pokuta" vychádza vlastne z významu „vina, previnenie", t. j. pokuta sa platila za previnenie, za porušenie dohody, záväzku, predpisu. Tento významový odtieň je v slove *vina* prítomný vždy, aj vtedy, keď sa už používa v terminologizovanom význame „pokuta". Veď napokon aj vyššie spomínané právnoterminologické významy slova *pravda* vychádzajú z pôvodného všeobecnejšieho základného významu „právo; spravodlivosť", ktorý sa nikdy celkom nestráca ani v terminologických významoch slova *pravda.*

Slovo grúň (hrun) v slovenských zemepisných názvoch

MILAN MAJTÁN

Toponymá so slovom *grúň* sú príznačné pre celú karpatskú oblasť a ich rozšírenie je späté s valaskou kolonizáciou. Slovo *grúň* pochádza z rumunčiny a etymologicky súvisí s lat. *grunium* = rypák. Ako toponymum pomenúva vyvýšené miesta, výšky a stráne. V spisovnej slovenčine sa podľa Slovníka slovenského jazyka (I, 1959, s. 444) slovom *grúň* nazývajú príkre, skalnaté stráne, horské úbočia, vo východoslovenských nárečiach prevláda význam „kopec, vrch". Na východnej Morave (na Valašsku) má slovo *grúň* aj význam „hlinité pole vo vyšších polohách".

V zemepisných názvoch sa slovo *grúň* vyskytuje na Slovensku veľmi často (máme vyše 400 dokladov), a to na strednom a na západnom Slovensku v podobách *grúň, grún, gruň,* demin. *grúnik.* Najviac dokladov je zo severného stredného Slovenska z okresov Dolný Kubín, Martin, Liptovský Mikuláš, Banská Bystrica, ďalšie sú z okresov Čadca, Žilina, zo severozápadnej časti okresu Žiar nad Hronom a zo severných okrajov okresov Zvolen, Lučenec, Rimavská Sobota a Rožňava. Niekoľko dokladov je aj zo severnej časti okresu Považská Bystrica, zo západnej časti okresu Trenčín a z okolia Myjavy. Na východnom Slovensku sa vyskytujú podoby *hrun, hruň,* demin. *hrunok, hrunek, hrunik,* ktoré sú pravdepodobne výsledkom živého jazykového kon-

[25] Pozri aj RYŠÁNEK, F.: Slovník k Žilinské knize. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1954, s. 704 a 760.

taktu slovenčiny so susednou ukrajinčinou. Názvy sú najmä z východnejšej časti východného Slovenska, najviac z okresov Svidník, Vranov, Humenné a Michalovce, menej z okresu Prešov a zo severných častí okresov Košice a Trebišov. Takmer niet dokladov zo Spiša (okrem goralskej oblasti).

V slovenských zemepisných názvoch sa slovo *grúň* vyskytuje najčastejšie s atribútom, t. j. vo viacslovných názvoch. Okrem niekoľkých desiatok názvov typu *Grúň, Grúne, Grúny, Grúnik, Hrun, Hrunok* a pod. a predložkových názvov typu *Na grúni, Pod grúňom, Verch hruna, Za grúňom* a pod. najväčšie množstvo je syntagmatických viacslovných názvov typu adjektívum + *grúň*, napr. *Čertov grúň, Čierny grúň, Dlhý grúň, Holý grúň, Hrubý grúň, Chotárny grúň, Krivý grúň, Kýčerný grúň, Pieskový grúň, Ráztočný grúň, Studený grúň, Suchý grúň, Šibeňsky hrun, Široký grúň, Temný grúň, Úslný grúň, Veľký grúň, Zadný grúň, Žiarny grúň; Brestov grúň, Jedlov grúň, Rakytový grúň; Hadie grúny, Huši hrunok, Kozí grúň, Volov grúň; Babušov grúň, Gombošov hrun, Habánovie grúň, Ondrášov grúň* atď.

Iné názvy súvisiace so slovom *grúň*, t. j. názvy utvorené deriváciou, sú zriedkavé, napr. *Na grúnisku, Grúňová, Hrunovec, Hrunovka, Hrunkoncova.*

Podľa údajov z kartotéky vlastných mien (v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV) je apelatívny význam slova *grúň (hrun)* zreteľný najmä pri názvoch z Liptova („stráň") a z východného Slovenska („vrch, kopec").

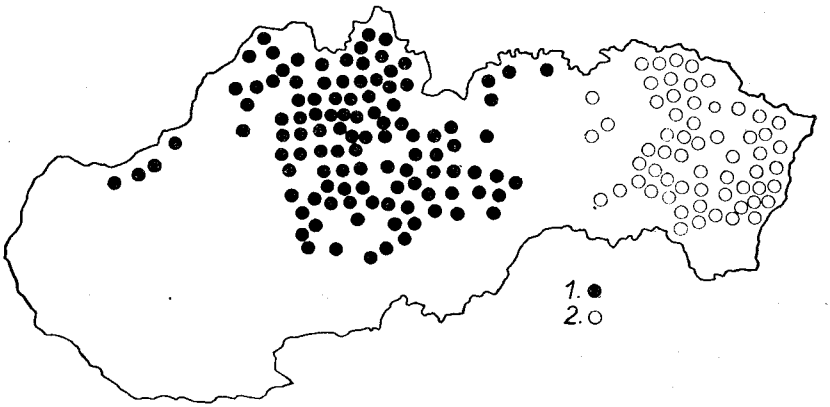

Slovo *grúň (hrun)* v slovenských zemepisných názvoch: 1. *grúň*, 2. *hrun.*

LITERATÚRA

GOLĄB, Z.: Karpacki gruń. Onomastica, *5*, 1959, s. 293—309.

Stará slovenská terminológia spätá s výrobou piva

Tradícia varenia a pitia piva má aj v našich vínorodých krajoch prastaré korene a v stredovekých štatútoch miest, ako aj v iných neskorších historických pamiatkach nájdeme početné a zaujímavé svedectvá o pive a jeho výrobe. Z lístkového materiálu uloženého v kartotéke historického slovníka slovenského jazyka predspisovného obdobia, odkiaľ čerpáme aj všetky ďalej uvedené historické termíny a doklady, sa napr. dozvedáme, že v 16. a 17. storočí sa na Slovensku pestoval chmeľ. Tak v protokole mestečka Partizánskej Ľupče (vtedy Nemeckej Ľupče) sa v roku 1587 spomína *„chmelienec,* ktorý jest vyše mesta podle Valkovej záhrady", a v urbári Bojnického panstva z r. 1614 sa píše, že k majetku panstva patria aj „dve *záhrady chmeľničné,* v ktorých najmenej urodíva se *chmele* čtvrtien 117" a že poddaní *„chmelnice* okopávati dlužni jsou".

Na varení piva sa v minulosti zúčastňovali viacerí remeselníci, lebo pri starom spôsobe sa pivo vyrábalo v troch etapách. Prvú predstavovala výroba sladu, druhú jeho zomletie v mlyne a tretiu vlastné varenie piva. Podnikateľom celého procesu bol ten, kto mal právo variť pivo, napr. šľachtic, mešťan alebo celá obec. Ostatní remeselníci, čo sa na výrobe piva zúčastňovali, pracovali za mzdu.

Z nich najdôležitejší bol *sladovník* čiže *sladovnícky hospodár,* ktorý zvyčajne aj vlastnil *sladovňu,* kde sa z jačmeňa, zriedkavejšie aj z iného obilia vyrábal *slad.* Od kvality sladu závisela akosť budúceho piva. Podaktorí sladovníci nadobudli značný majetok, najmä ak v období prebytku lacno nakúpili väčšie zásoby jačmeňa, a potom ho v časoch núdze draho predávali.

Remeselník, ktorý v *pivovare, piváre* čiže v *pivovarni* varil so svojimi pomocníkmi nové pivo, sa volal *pivovarči, pivarči, pivovarník* alebo *pivovár.* Doložený je aj z češtiny adaptovaný názov *sládok.* Pivovar býval súkromným majetkom pivovarníka, prípadne patril vrchnosti alebo obci. Pivo sa tam varilo v špeciálnych *varných, variacich* alebo *várových kotloch.* Množstvo piva uvareného naraz sa nazývalo *várka* čiže *var.*

Uvarené pivo (tzv. *brečka)* sa potom vo veľkých bočkách dopravovalo do pivníc majiteľa, kde v menších sudoch ešte začas muselo zrieť a kvasiť. Z bočiek sa pivo do týchto *pivných sudov* a *kadí spúšťalo* po *brečkových korytách* alebo *brečevných válovoch.* Všetky tieto na-

máhavé práce s uvarenou brečkou mali na starosti najchudobnejší zo všetkých, ktorí sa na výrobe piva zúčastňovali. Nazývali sa *šrotári* a za pár denárov a biednu stravu *šruotali,* to značí prevážali, spúšťali a ťahali sudy neraz celý deň. (Podrobnejšie pozri v článku J. Doruľa, *Šrotár — korčoláš — liežnik.* Kultúra slova, *6,* 1972, s. 274—280.)

Vykvasené pivo sa potom predávalo buď priamo v pivnici, buď si ho majiteľ dal jednoducho predať krčmárovi.

Ako z uvedených poznámok vidieť, stará terminológia spätá s výrobou piva je prevažne domáceho pôvodu. Podobné alebo podobne utvorené slová nachádzame aj v iných slovanských jazykoch. Iba výrazy *šrotár, šruotati* a *šruotanie,* dnes už v slovenčine neznáme, pochádzajú z nemčiny. Aj tieto jazykové fakty sú neklamným svedectvom o starobylosti a dávnych koreňoch pivovarníctva na Slovensku.

M. Majtánová

Pudel — pudlík

V preklade knihy M. Kocha-Kosterwitza 400 rád pre milovníkov psov (prel. M. Lahvičková, Bratislava 1969) sa dvojako skloňuje podstatné meno *pudel.* Tak na str. 85 nachádzame tvar nom. pl. *pudle,* kým na 15. strane prvej obrazovej prílohy je tvar *pudle* aj tvar *pudly* v tej istej vete: *Trpaslíčie pudle patria ako všetky pudly medzi najinteligentnejšie psy.* Podľa Slovníka slovenského jazyka III (Bratislava, VSAV 1963, s. 663) je pri slove *pudel* tvar nom. a akuz. pl. *pudle.* Na správnosť tvaru *pudle* ukazuje aj výklad v Morfológii slovenského jazyka (Bratislava, VSAV 1966). Tu sa na str. 99 konštatuje, že cudzie slová zakončené na *-el, -er* s pohyblivou samohláskou *e* majú pravidelne v lok. sg. príponu *-i* a v nom. - akuz. pl. príponu *-e,* napr. *artikel — v artikli — artikle, kábel — v káble — káble, šmirgel — na šmirgli, šmirgle, triangel — na triangli, triangle.* Pri slove *pudel* tvar lok. sg. na *-i* neprichádza do úvahy (pretože v jednotnom čísle sa slovo neskloňuje ako neživotné, ale ako životné podstatné meno podľa vzoru chlap); relevantný je iba plurál a v ňom tvar nom. akuz. pl. Správna je tu teda podoba *pudle.*

Podoba *pudel* sa v dnešnej spisovnej slovenčine používa menej. Častejšia je podoba *pudlík.* Vidieť to už aj z toho, že v cit. slovníku sa najprv uvádza forma *pudlík,* odvodená príponou *-ík,* a až za ňou je podoba *pudel.* Ďalej to potvrdzujú aj Pravidlá slovenského pravopisu, ktoré zaznamenávajú podobu *pudlík,* ale podobu *pudel* nespomínajú. Nie je to nič prekvapujúce. Podobný stav ako pri slovách *pudel* a *pudlík* je aj pri slovách *mopseľ* a *mopslík.* Aj tu sa dnes bežne používa po-

doba *mopslík,* kým podoba *mopseľ* je zriedkavejšia. Slovník slovenského jazyka (II, Bratislava, VSAV 1960, s. 177) hodnotí podobu *mopseľ* ako hovorovú. Zdá sa, že toto hodnotenie nie je úplne primerané, keďže podoba *mopslík* je dnes bežná aj v hovorovej reči, zatiaľ čo podoba *mopseľ* sa už v tomto štýle nepoužíva. Inak podoba *mopseľ* na rozdiel od slova *pudel* je zaujímavá tým, že je tu mäkké *ľ.* Podobu *mopseľ* by sme azda mali hodnotiť skôr ako zastaranú, resp. zastarávajúcu, teda rovnako, ako sa v cit. slovníku hodnotí slovo *mops.*

Väčšiu životnosť tvarov *pudlík* a *mopslík* možno dávať do súvislosti s viacerými faktami. Na prvom mieste je to azda súvislosť so substantívom *psík,* čo je podmienené tým, že v týchto prípadoch ide o označenie menších psov. Prípona *-ík* sa využíva aj pri tvorení iných pomenovaní psov, napr. *jazvečík.* Širšie sa využíva prípona *-ík* pri ďalších pomenovaniach živočíchov. Napr. od pomenovania *pony* sa príponou *-ík* utvára podst. meno *poník,* pričom prípona *-ík,* ako o tom hovorí J. Furdík (O slovotvorných príponách s gramatickou funkciou. Slovenská reč, *32,* 1967, s. 343), nenesie tu nijakú slovotvornú informáciu, ale umožňuje iba zaradiť toto podst. meno do pravidelného skloňovacieho systému slovenčiny (má funkciu spoluurčovateľa gramatickej formy). Ďalej možno upozorniť na zistenie, že aj pri niektorých iných zvieracích podstatných menách deminutíva nahrádzajú niekedy podstatné mená, od ktorých boli utvorené. Tak napr. namiesto formy *lastovica* používame dnes v spisovnej slovenčine ako bežnú podobu *lastovička.* Forma *lastovica* sa v cit. 2. diele Slovníka slovenského jazyka hodnotí ako knižná. Podobne sa v 4. diele tohto slovníka (Bratislava, VSAV 1964, s. 418) hodnotí ako knižná forma *škovran,* namiesto ktorej dnes používame podobu *škovránok* s deminutívnou príponou *-ok.*

Na záver ešte opakujeme, že pokiaľ používame v spisovnej slovenčine slovo *pudel* (popri *pudlík),* treba ho skloňovať s tvarom *-e* v nom. a akuz. množného čísla.

Ks

SPRÁVY A POSUDKY

Slovenčina v televízii

Na stránkach tohto časopisu sa už v niekoľkých článkoch rozoberala úroveň jazykových prejavov hlásateľov a športových komentátorov Slovenskej televízie. (Pozri Š. Michalus: O prieskume hlásateľského prejavu v televíznom štúdiu Bratislava. Kultúra slova, 2, 1968, s. 247—248; ten istý: O jazykovej úrovni spravodajstva v bratislavskom štúdiu Československej televízie. Kultúra slova, *3*, 1969, s. 181—183; ten istý: Jazyk reportáží z Pretekov mieru a majstrovstiev sveta v basketbale. Kultúra slova, *4*, 1970, s. 277—279.) V nich sa konštatovalo, že úroveň jazykových prejavov v televíznych reláciách nie je rovnaká a nie je vždy na potrebnej úrovni. Najviac kritických slov sa vyslovilo na adresu športových komentátorov. Preto treba vítať iniciatívu Výskumného kabinetu televízneho programu Slovenskej televízie, ktorý vyšiel s návrhom sústavnejšie sledovať televízny program z hľadiska jazykovej správnosti, rozoberať chyby interných pracovníkov televízie, a tak sa usilovať o nápravu. Sledovaním programu boli poverení odborní pracovníci Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV Š. Michalus a M. Považaj. Čiastkové výsledky pozorovania sa odovzdávajú Výskumnému kabinetu televízneho programu, ktorý ich dáva k dispozícii interným pracovníkom televízie. Výsledkom tejto spolupráce je badateľné zlepšovanie úrovne jazykových prejavov interných pracovníkov televízie.

V rámci spomínanej spolupráce sa začiatkom augusta t. r. uskutočnilo stretnutie športových redaktorov Slovenskej televízie (R. Gallo, D. Klčo, O. Mana, K. Polák, L. Šulek) s riaditeľom Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV univ. prof. J. Ružičkom a s odborným pracovníkom tohto ústavu M. Považajom. Na stretnutí sa rozoberala jazyková úroveň športových reportáží.

Na úvod sa J. Ružička poďakoval za pozvanie na takéto stretnutie televíznych pracovníkov s jazykovedcami, niekoľkými slovami vyzdvihol potrebu primeranosti a správnosti jazykových prejavov u športových komentátorov, poukázal na celospoločenský dosah ich pôsobenia (športové reportáže sledujú státisíce divákov) i na to, že starostlivosť o materinský jazyk je povinnosťou každého príslušníka socialistického národa. Spomenul aj žičlivý postoj najvyšších straníckych a vládnych miest k starostlivosti o rozvoj spisovnej slovenčiny a o jazykovú kultúru, a tým podporil úsilie redaktorov o zlepšenie úrovne jazykových prejavov.

V ďalšej časti príhovoru sa J. Ružička zameral na zvukovú stránku jazykových prejavov športových redaktorov pri reportovaní, na náležitú melódiu prehovoru (využívanie pauzy, kadencie a antikadencie v oznamovacej vete pri pokojnej a vzrušenej výpovedi), pričom vychádzal z konkrétnych prejavov redaktorov.

Potom sa rozvinula diskusia o problémoch televíznej reportáže i o jednotli-

vých chybách, ktorých sa športoví komentátori dopúšťajú pri svojej práci. Najnápadnejšie sú chyby vo výslovnosti a v lexike, preto pri zlepšovaní úrovne jazykových prejavov treba naprávať predovšetkým takéto chyby. Napríklad nie všetci reportéri rovnako rešpektujú kodifikovanú výslovnosť mäkkého *ľ* i v tých pozíciách, kde sa v písme graficky vyznačuje mäkčeňom, napr. *chvíľa, ľudia, podľa, vedľa, veľa, veľmi, voľný* atď. Z častých lexikálnych chýb sa spomenuli napr. tieto: *hbitý* (namiesto *vrtký*), *perný* (n. *horúci, ťažký*), *pracant* (n. *dráč, robotník*), *kulhať* (n. *krívať*) atď. Nesprávnu podobu majú slová *laťka* (n. *latka*), *žrďka, žrdkár* (n. *žŕdka, žŕdkár*). Menej nápadné sú chyby v oblasti morfológie a syntaxe, ale aj tu sa treba pridržať platnej kodifikácie a pri neistote sa opierať o normatívne príručky. Z častejších chýb sa uviedli tieto: nenáležitý tvar 7. pádu *dvomi* (n. *dvoma*), nenáležitá väzba predložky *mimo* so 4. pádom (*mimo súťaž* n. *mimo súťaže, mimo hru* n. *mimo hry*), nenáležité používanie predložky *k* v niektorých spojeniach (*pripraviť sa k štartu* n. *pripraviť sa na štart*), nenáležité používanie predložky *pre* v spojeniach typu *majster pre rok 1971* (n. *majster na rok 1971*) atď.

Hovorilo sa o spôsoboch, ako odstraňovať chyby v jazykových prejavoch a ako chybám predchádzať. Pri odstraňovaní chýb treba najprv chybu rozobrať, zistiť, prečo je príslušný jazykový prostriedok chybný, nájsť zaň primeranú náhradu a potom používanie tohto vhodného prostriedku zautomatizovať. Najlepšie je však predchádzať chybám, a to tak, že sa športový komentátor dobre pripraví na reportovanie nielen z odbornej, ale aj z jazykovej stránky.

Sme presvedčení, že stretnutie športových komentátorov s pracovníkmi Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV bolo užitočné, že prinesie ovocie v podobe zvýšenia jazykovej kultúry televíznych prejavov a že plodná spolupráca medzi jazykovedcami a Slovenskou televíziou sa bude úspešne rozvíjať aj ďalej.

M. Považaj

Cenný príspevok k ustaľovaniu odborného názvoslovia

(Česko-slovenský terminologický slovník z fytopatologie a ochrany rostlin s ruskými, německými, anglickými, francouzskými a španělskými ekvivalenty, I. díl Virologie; vydala Československá akademie zemědělská, Ústav vědeckotechnických informací, Praha 1971, 312 strán, rozmnožené rotaprintom).

Terminologický slovník z virologickej časti fytopatológie a ochrany rastlín obsahuje 1613 českých termínov a príslušných ekvivalentov v slovenčine a piatich svetových jazykoch, ako aj definície v českom a slovenskom znení.

Keďže ide o veľmi mladý vedný odbor (virológia je „vedou tohto storočia", píše v úvode autor slovníka, významný slovenský fytopatológ doc. Ing. Vít Bojňanský, DrSc.), veľká časť termínov je medzinárodná, t. j. v slovenčine a češtine sú názvy cudzieho pôvodu, odlišujúce sa iba hláskovou alebo

pravopisnou podobou. V takýchto názvoch sa využívajú rozličné prípony cudzieho pôvodu, ako *-ín, -id, -um, -óza, -ácia* a i. Niektorými z prípon sa tvorí celý rad názvov, napr. príponou *-át: aglutinát, homogenát, purifikát* a i.

V značnej miere sa využili aj domáce zdroje. Hojne sú zastúpené termíny slovesného pôvodu s príponou *-nie: sedielkovanie, odmorenie*, zriedka s príponou *-tie: blednutie*. Veľmi časté sú termíny utvorené príponou *-osť*. Sú odvodené od adjektív označujúcich vlastnosť, farbu ap.: *nesúmernosť, jarabosť, kučeravosť*, od desubstantívnych adjektív s príponou *-itý (-ovitý)* s významom „majúci to alebo podobný tomu, čo je označené v slovotvornom základe": *žilkovitosť, žliabkovitosť; kosáčkovitosť, petržlenovitosť*, ďalej sú odvodené od deverbatívnych prídavných mien označujúcich vlastnosť: *šušťavosť*, stav alebo výsledok činnosti: *nafúknutosť, vyblednutosť* a i. Daktoré sú odvodené od adjektívnych zložení, najčastejšie posesívnych: *úzkolistosť, pestrokvetosť, maloklobúkatosť* (správne *-ovitosť*), prípadne iných: *životaschopnosť*, zriedka sú cudzieho pôvodu: *patogénnosť, vagantnosť*. Neorganická je podoba termínu *drobnoplodnosť* (ostala asi nedopatrením pri korektúre, lebo hneď za tým nasleduje správna podoba v termíne *horká drobnoplodosť)*. Z radu abstrákt označujúcich vlastnosti sa vyníma termín *špecifičnosť* (namiesto správ. *špecifickosť)* a termín *toxicita* (č. *toxičnosť*), obidva utvorené príponou *-ita*.

Terminologická (i textová časť slovníka v definíciách) je z jazykovej stránky spracovaná veľmi starostlivo. Rozdiely medzi slovenskými a českými termínmi vyplývajú z odlišností základných pomenovacích jednotiek, napr. *živičnatosť — pryskyřičnost, ľaškovitosť — lahvovitosť, čipkovitosť — krajkovitost*. Zriedka je odlišná len jedna zložka názvu, napr. *drobnolistosť — malolistost, vrchný komponent — horní komponent*. Výnimočný je prípad, že v jednom jazyku je prevzaté slovo, v druhom domáce: *spojkovanie — kopulace, gravírovanie — leptání*, prípadne dvojslovný názov proti jednoslovnému: *rozmnožovanie odrezkami — řízkování*. Nie je jasná príčina odlišnej motivácie v názvoch *vreckovitosť dreva — voštinovitost dřeva*.

Zriedka sú medzi názvami iba slovotvorné rozdiely, napr. slov. *abnormalita* — čes. *abnormita, vírusový — vírový, vráskavosť — vrásčitost, nafúknutosť — nafouklost, žltačka — žloutenka*.

Zriedkavé sú zložené názvy, a to domáceho pôvodu, napr. *slizotok*, v slovenčine nezvyčajný typ *dvojuzlie*, ako i hybridné názvy: *subjednotka, mikroihla, NEPO-vírusy* (podoba *vírusy NEPO* by bola primeranejšia) a i.

Dva termíny na označenie jedného javu (obyčajne jeden domáceho pôvodu, druhý prevzatý) sa vyskytujú v slovníku len veľmi zriedka, napr. *kalus, zával* (74), *vzdornosť, imunita* (247), *tlmivý roztok, pufor* (212, azda *pufer;* ale ani táto podoba sa v slov. odbornom názvosloví neakceptuje), výnimočne sú obidva domáceho pôvodu: *utajenosť, bezpríznakovosť* (217). Je to istá nevýhoda, lebo v terminológii sú synonymá nežiadúce.

Pripomienky máme k termínom *pokovanie* (spr. *pokovovanie,* 145), *striebrivosť* (spr. *striebristosť,* 195), *papradinovitá mozaika* (spr. *papraďovitá,* 103), *vrúbľovanie do rozštepu (do rázštepu,* 173). Istá nedôslednosť je, že sa popri termíne *gravírovanie* (č. *leptání*) používa spojenie *leptavá mozaika* (aj č. 102), v ktorom je základom prívlastku domáce slovo.

Nedopatrením sa stalo, že niektoré termíny sa používajú nedôsledne, napr.

trávová zakrslosť (253), ale inak je všade správne *zakrpatenosť; vírus repulzívny* (23), ale inde všade je prívlastok pred menom. Nejednota sa prejavuje aj pri používaní slov *puk, púčik, pupeň.* Napr. na str. 150 a 188 je *puk,* na str. 135 *púčik* a na str. 165 *pupeň* (i *pupeňovitosť*). V češtine sa tu uvádzajú slová *puk* a *pupeň,* v ruštine všade *počka.* Ide teda o jednu vec, a mala byť označená jednotne. Nejednotne sa uvádza aj na jednom mieste správne *podpník* (160), inokedy zasa (na str. 158 v definícii) *podnož.* Menej vhodne sa použilo slovo *doba* (v termíne *doba inkubačného cicania* a *doba nadobúdacieho cicania,* str. 30, spr. *obdobie).* Inak všade na označenie menšieho časového úseku sa používa správne slovo *obdobie.*

Hoci sa slovník tlačil v Čechách, pravopisné chyby (pri označovaní dĺžok, slovenskej mäkkosti ap.) sú veľmi zriedkavé. Štylizácia definícií je úsporná a zrozumiteľná. No namiesto spojenia *dochádza k trhaniu* by bolo lepšie *nastáva trhanie* (186).

Slovník poskytuje vhodný materiál na štúdium rozličných druhov termínov, a to jednoslovných s rozličnými príponami, zložených, ako aj dvojslovných a viacslovných so zhodnými prívlastkami a s rôznymi typmi nezhodných prívlastkov.

Fytopatologický slovník je hodnotným príspevkom k ustáleniu slovenskej terminológie nového vedného odboru, poskytuje bohatý materiál pre cudzojazyčný slovník i slovník slovenského spisovného jazyka.

K. Palkovič

O jazyku jednej učebnice literatúry

(Kolektív autorov, Literatúra pre 1. roč. SOŠ. Vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1969, s. 307.)

Úsilie pedagogických odborníkov dať školám kvalitné učebnice viedlo v šesťdesiatych rokoch k široko organizovanej akcii, ktorej výsledkom je aj séria učebníc literatúry pre stredné školy. Preberá sa v nich systematicky vývin slovenskej, českej i svetovej literatúry, aby sa žiakom stredných škôl umožnil celkový pohľad na literárnu tvorbu domácu i svetovú.

Autori sa podujali spracovať výsek literárnej tvorby od najstarších čias (prehľad antickej a starovekej orientálnej literatúry) cez obdobie stredoveku vrátane našich literárnych začiatkov až po obdobie vrcholného romantizmu a prechodu k realistickej literárnej tvorbe.

I keď by nás ľahko zlákal pohľad na obsahovú zložku učebnice (svojím obsahom je učebnica v doterajšej pedagogickej literatúre azda ojedinelá a naozaj kvalitná), našou úlohou je všimnúť si jej jazykovú hodnotu.

Pohľad na jazykovú stránku učebníc, ktoré sa používajú ako učebné pomôcky na hodinách slovenského jazyka, by nás mal doviesť iba ku kladným zisteniam a záverom. Čiže takéto učebnice by mali byť vzorom úspešnej aplikácie požiadaviek jazykovej kultúry a jazykovej výchovy v školskej praxi. Takýto ideálny stav sa, pravda, ešte len usilujeme dosiahnuť. I jazyková

uroveň posudzovanej učebnice naznačuje, že by nebolo ešte celkom namieste prestať v tejto práci. Pritom však musíme objektívne konštatovať, že počet chýb proti spisovnej norme nepresahuje únosnú mieru, že chyby sa vyskytujú zväčša ojedinele (neopakujú sa), nájdené chyby nepatria k tým najtypickejším a najčastejším.

Z lexikálnych chýb môžeme ako príklad uviesť slová *bažinatý* (156), *oprosťovať od čoho* (202), *proťajšok* (196), *naviac* (227, 230), ktoré by sme radšej nahradili slovami *močaristý, zbavovať čoho, náprotivok, navyše.* Podobne slová *pochlebovanie* (194), *trúchly* (187), *túha* (188) by sme nahradili ich bežnejšími synonymami *zaliečanie (lichotenie), trúchlivý, túžba.* Štylistický termín *pojednanie* (124, 159) sa už dávnejšie nahradil termínom *rozprava.* V prvej časti dvojslovného názvu *pohádková hra* (229) by sme dali prednosť adjektívu *rozprávková (hra).*

Pred slovesnou väzbou *zúčastňovať sa čoho* (7, 16) dávame prednosť predložkovej väzbe *zúčastňovať sa na čom* (prípadne *v čom, pri čom).* Pri slovese *pripraviť* tak ako pri iných slovesách sa cieľový význam vyjadruje predložkou *na,* má teda byť *pripraviť niekoho na niečo,* nie *pripraviť niekoho pre niečo* (*pripraviť národ pre najťažšie časy,* 280).

Škoda, že ani text učebnice literatúry sa nepodarilo uchrániť pred klišéovitým predložkovým výrazom *za účelom* (167). Vo vete *učené spoločnosti vznikajú za účelom výmeny kníh* sa tomuto výrazu dalo vyhnúť inou štylizáciou, napr. *učené spoločnosti majú za cieľ výmenu kníh* alebo *...majú sprostredkúvať výmenu kníh* ap.

Nepotrebným kalkom je sloveso *nechať sa* v spojení *nechať sa zviesť* (229). V slovenčine je na tomto mieste správnejšie sloveso *dať sa,* teda *dať sa zviesť.*

Z okruhu tvorenia slov treba upozorniť na nesprávne prípony v slovách *zdarile* (262), *zastaralý* (173) namiesto *zdarne (vydarene), zastaraný.* Názov srbochorvátskeho jazyka má nesprávnu podobu *srbochorvátština* (189) namiesto správnej podoby *srbochorvátčina.*

Medzi prídavnými menami *obrodenský* a *obrodenecký* je aj významový rozdiel: *obrodenský* = týkajúci sa (národného) obrodenia ako hnutia, *obrodenecký* = vzťahujúci sa na obrodencov, reprezentantov hnutia. V spojeniach *obrodenská veda* (160) a *obrodenecká veda* (159) by sme ešte mohli pripustiť obidve podoby prídavného mena. Ale v spojení *obrodenecky zameraná veda* (159) dávame prednosť príslovke *obrodensky.*

Sloveso *započať* (*započal prudký rozvoj literatúry,* 161) má jednak nadbytočnú jednu slabiku (*-po-*), no chybná je tu najmä jeho nezvratná podoba. Ide o podmetové sloveso, ktorého správna podoba je *začať sa (začal sa prudký rozvoj...).*

Nesprávna je podoba priezviska *Stuartovna* (157) v mene slávnej dramatickej postavy *Márie Stuartovej.*

Z tvaroslovných chýb treba upozorniť napr. na tvar lok. sg. *v Zavari* (282) namiesto *v Zavare,* na tvar nom. pl. *portále* (36) namiesto *portály* a na neistotu v skloňovaní mien niektorých autorov a literárnych postáv: *Anakreontovi* (161), ale *Anakreóna* (176) — podľa toho kolísanie aj v odvodenom prídavnom mene *anakreóntsky* (161) a *anakreónsky* (105) [správ. *Anakreónovi, anakreónsky*], ďalej na datív *Wilhelmovi Meistrovi* (155), kde vypúš-

ťanie samohlásky *-e-* v koncovke nie je náležité, lebo nejde o zdomácnenú podobu nemeckého slova *Meister* (*majster, majstra, majstrovi* atď.), ale o nemecké priezvisko zakončené na *-er*, ako *Wagner (Wagnera), Müller (Müllera)* ap.

V texte sa vyskytuje aj niekoľko tlačových chýb, ktoré v učebnici dvojnásobne prekážajú: *protými* (127) namiesto *prostými, pu revolúcii* (209) n. *po revolúcii, taok* (262) n. *tak, Maľkotenti* (269) n. *Malkontenti* a i.

Napokon pokladáme za potrebné upozorniť ešte na jednu dôležitú vec (rovnako dôležitú ako dodržiavanie spisovnej normy), a to na požiadavku primeraného, jasného a zrozumiteľného štýlu.

Už od antických klasikov vieme, že štýl treba prispôsobiť veci, o ktorú ide, a osobe prijímateľa, ktorej je vec určená.

V našom prípade „vecou, o ktorú ide", je literatúra. A osobami, ktorým je vec určená, sú päťnásťroční žiaci, ktorí prechodom na školu vyššieho stupňa ešte len začnú nadobúdať nové, náročnejšie poznatky a vedomosti a začnú si obohacovať slovnú zásobu o nové slová. Spôsob podávania látky, t. j. výklad v učebnici by sa mal podľa možnosti prispôsobiť tomuto faktu.

V recenzovanej učebnici sa však na túto dôležitú okolnosť trocha zabúdalo. Fakty (ináč veľmi zaujímavé a z didaktického hľadiska cenné) sa na mnohých miestach podávajú zhustene, vety sú preťažené mnohými abstraktnými výrazmi a odbornými termínmi, s ktorými sa žiaci stretávajú pravdepodobne po prvý raz. Termíny sa, pravda, zväčša vysvetľujú, vysvetlenie je však len heslovité, najčastejšie sa v zátvorke uvádza iba slovenský ekvivalent medzinárodného termínu, teda slovo, ktorého obsah môže byť žiakovi takisto neznámy ako obsah jeho medzinárodného ekvivalentu.

Na ilustráciu niekoľko príkladov:

Ideológiu a estetiku silne zasiahla náboženská transcendentálnosť (nadzmyslovosť). Spočíva vo viere vo vyšší, božský, večný, nadzmyslový, nadpozemský svet. Nižší, ľudský, pominuteľný, zmyslový, pozemský svet je iba jeho odrazom, znakom a symbolom. Skutočnými hodnotami nie sú teda reálne, pozemské hodnoty, ale metafyzické (nadzmyslové). (30).

Miestami sa (rozumej Záborský) *fantastickými víziami (vidinami) vyrovnáva s obmedzenosťou slovenského Kocúrkova, s neduhmi monarchie, Uhorska a Slovenska v ňom, so štúrovským hegeliánstvom, s ich koncepciou národného života a literatúry, s cirkvou i so štátom, s filozofickými a sociálnymi problémami, so slovenskou i svetovou literatúrou.* (287)

Amplifikačnými a kumulačnými štylistickými a jazykovými prostriedkami (trópmi a figúrami) sa myšlienky a predstavy (rozumej v stredoveku) *vyjadrovali bohatšie, niekoľkonásobne, t. j. rozmnožením a nahromadením viacerých slov, zvratov, výrazov a obrazov sa jeden predmet, jav a dej opísal a osvetlil z viacerých strán a hľadísk.* (31)

V prvej ukážke hromadenie atribútov ako *vyšší, božský, večný, nadzmyslový, nadpozemský (svet)* a ich opozít *nižší, ľudský, pominuteľný, zmyslový, pozemský (svet)* možno výstižne a presne vyjadruje podstatu veci nimi označovanej. Nie je však podľa našej mienky vhodným štylizačným postupom pri koncipovaní textu učebnice.

V druhej ukážke sa vysvetľuje cudzie slovo *vízie* domácim *vidiny*. Ale pojmy „štúrovské hegeliánstvo" alebo „koncepcia národného života" by si

ešte skôr vyžadovali vysvetlenie. Takto ostávajú len hmlistými, veľmi učenými formuláciami, ktoré si žiaci buď vôbec nezapamätajú, buď si ich vbijú do pamäti iba mechanickým memorovaním.

Veľmi náročná na zapamätanie je formulácia „amplifikačné a kumulačné štylistické a jazykové prostriedky" doplnená v zátvorke ešte dvoma ďalšími neznámymi, „trópmi a figúrami". A celá stavba vety trocha pripomína, akoby autor tejto časti v učebnici bol sám podľahol štylistickým postupom, o ktorých sa zmieňuje.

V závere nám ostáva iba konštatovať: ak má učebnica byť nielen učebnou pomôckou, ale má plniť aj dôležitú funkciu jazykovovýchovnú, žiadalo by sa, aby sa pri jej zostavovaní rovnako zvážili zretele didaktické i jazykové.

V. Slivková

Znova o jazykovej úrovni slovenských príspevkov v časopise Arbitrážní praxe

Po slovensky písaným príspevkom v časopise *Arbitrážní praxe* sme už venovali pozornosť a poukazom na konkrétne chyby sme sa usilovali redakciu presvedčiť, že jazyková i štylistická stránka slovenských článkov v tomto časopise nie je na primeranej úrovni.

Ako vidieť z dvoch príspevkov uverejnených v č. 8 z r. 1971, str. 245—258, nepochodili sme, ani pokiaľ ide o pravopis. Arbitrážní praxe je však jediný časopis pre otázky hospodárskeho práva, určený odborníkom v ČSR i v SSR, preto nám nie je ľahostajné množstvo jazykových kazov, s ktorými sa v ňom stretáme. Ide o pravopisné, lexikálne, slovotvorné a iné chyby.

Veľmi častá a nápadná chyba je zanedbávanie mäkkého *ľ:* nie *s rozdelovaním,* ako čítame v časopise, ale *s rozdeľovaním;* nie *zdokonalovať* (štyri razy), ale *zdokonaľovať,* nie *spomaluje,* ale *spomaľuje,* nie *uchylujú,* ale *uchyľujú;* nie *vysvetlovať,* ale *vysvetľovať;* nie *odhalovali,* ale *odhaľovali;* nie *delba,* ale *deľba* atď.

Pri spájaní číslice s prídavným menom sa píše spojovník, teda nie *50 ročnej histórii,* ale *50-ročnej histórii.*

Už sa neraz poukázalo, že je neprípustné mechanicky poslovenčovať české slová bez ohľadu na slovnú zásobu slovenského spisovného jazyka. Ako mechanické adaptácie hodnotíme vyjadrenia *tvorčí prístup* (má byť *tvorivý prístup), východzia úvaha* (má byť *východisková* alebo *základná úvaha).*

O slove *náväznosť* poúča SSJ (zv. II, s. 303) a pozornosť mu venovali aj rozličné praktické príručky aj časopis Kultúra slova. Preto nás prekvapuje používanie tohto podstatného mena i slovesa *naviazať* tam, kde má svoje miesto iba podstatné meno *nadväznosť* a sloveso *nadviazať/nadväzovať.*

Termín *národný dôchod* je nezvyčajný, na Slovensku poznáme iba *národný dôchodok.*

Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1953 majú jasné pravidlo o skloňovaní podstatných mien stredného rodu zakončených na *-ium;* z neho vyplý-

va, že napr. slovo *kritérium* má v 1. a 4. p. mn. č. tvar *kritériá*, nie *kritéria* (to je tvar 2. p. jedn. čísla), ako sme čítali v citovanom čísle Arbitrážnej praxe.

Ak použijeme výraz (tzv. lexikálny citát) prevzatý z iného jazyka, musíme rešpektovať jeho pôvodný pravopis (teda nie *expresis verbis*, ale *expressis verbis*, nie *apriori*, ale *a priori*).

Je pravda, že SSJ (zv. IV, 565) pripúšťa pri vetnej príslovke *treba* aj tvar *je treba*, ale s poznámkou *zried.* V kritizovaných článkoch sa však podoba *je treba* vyskytuje niekoľko ráz. Podobne SSJ (zv. II, 583) pripúšťa sloveso *oprostiť sa/oprosťovať sa* ako knižné. Ale Pravidlá slovenského pravopisu ho neuvádzajú a Zaunerova praktická príručka odporúča namiesto slovesa *oprostiť sa* sloveso *zbaviť sa.* V kritizovanom texte by bolo vhodnejšie vyjadrenie *zbavená nánosu* ako *oprostená od nánosu.*

Spojenie *napomáhajúcu delbe práce* je chybné, pretože sloveso *napomáhať* sa viaže so 4. p., nie s 3. p.

V dôsledku nestarostlivej korektúry zostalo v texte neprípustné množstvo tlačiarskych chýb: *s tím* namiesto *tým, vôla* n. *vôľa, legislativu* n. *legislatívu, začíná* n. *začína, maloburžoazneho* n. *maloburžoázneho, zastáváme* n. *zastávame, správné* n. *správne* atď. Na konto povrchnej jazykovej úpravy pripisujeme použitie výrazov, resp. spojení *dosavádne* n. *doterajšie, úsilie k zvládnutiu* n. *úsilie zvládnuť, odst.* n. *ods., u organizácií* n. *v organizáciách, peňažitej hodnoty* n. *peňažnej, prostriedkov pre predpokladaný* n. *na predpokladaný.*

V kritickej poznámke sme uviedli iba výber z neúnosného množstva jazykových nedostatkov v slovenských príspevkoch časopisu *Arbitrážní praxe.* Redakcia by sa z prestížnych dôvodov mala postarať o okamžitú a účinnú nápravu.

Š. Sabol

SPYTOVALI STE SA

Poliakovce-Dubinné, nie Polidubi. — V. Hvišč z Dubinného: „Môžete mi vysvetliť správne písanie názvu zlúčenej telovýchovnej jednoty z dedín Poliakovce a Dubinné? Som autorom názvu *Polidubi* a utvoril som ho spojením prvých štyroch hlások z názvov obidvoch dedín. Avšak v okresných novinách uvedený názov píšu s *y* na konci, teda *Poliduby*, resp. *Poli-duby.* Názov *Polidubi* žije už dva roky a vyriešil mnoho nedorozumení. Predtým sa hrávalo pod hlavičkou Poliakoviec a športovci, ale najmä fanúšikovia z Dubinného sa cítili ukrivdení. Teraz sa športová spolupráca medzi obidvoma dedinami skutočne vzorne rozvíja."

Hneď na začiatku upozorňujeme, že názov *Polidubi* nie je utvorený náležite. Najmä prvá časť tejto mechanickej zloženiny celkom rozbíja a zastiera význam pôvodného slova *Poliakovce,* ale aj druhá časť odvádza pozornosť od

dlhšieho základu *Dubinné*. Tým odpadá povinnosť odpovedať na otázku, či sa má písať s *i* alebo *y* na konci. Názov *Polidubi* by sa mohol uplatniť len ako názov telovýchovnej jednoty, pričom by bol na takej úrovni, ako je napr. firemný názov *Spofa (Spojené farmaceutické závody), Tesla (Technika slaprúdová)* a pod., ak by, pravda, bol utvorený zo všeobecných podstatných mien, a nie z miestnych názvov. Názov *Polidubi* sa v nijakom prípade nemôže používať ako náhrada za miestny názov.

Názov *Polidubi* nezapadá však ani do systému názvov telovýchovných jednôt. Názvy telovýchovných jednôt sa spravidla skladajú z dvoch častí: z názvu jednoty a z jej miestneho určenia. Napríklad: *Jednota Trenčín, Tatran Prešov, Dukla Banská Bystrica, Slávia Nitra.* Niekedy namiesto tradičných názvov telovýchovných jednôt, ako sú *Tatran, Spartak, Slovan, Slávia,* sa používa názov podľa pomenovania podniku alebo závodu, ku ktorému je príslušná telovýchovná jednota pričlenená, napr.: *Odeva Hlohovec, Plastika Nitra, VSS (Východoslovenské strojárne) Košice.* Niekedy sa uplatňujú aj obidva názvy, t. j. tradičný názov a názov podľa príslušného závodu, napríklad: *Slávia Strojstav Prešov, Internacionál Slovnaft Bratislava, Slovan CHZJD Bratislava, Spartak TAZ Trnava.* Názov *Polidubi* nemožno priradiť ani k jednému z uvedených typov názvov telovýchovných jednôt. Preto odporúčame taký názov, v ktorom by sa nedeformovalo miestne meno. Na miestne určenie telovýchovnej jednoty treba použiť spojenie *Poliakovce-Dubinné,* pričom ako názov telovýchovnej organizácie by sa mohlo použiť slovo *jednota,* ktoré by zároveň podčiarkovalo jej charakter, t. j. že sú v nej športovci dvoch obcí.

M. Považaj

Dvojčence — dvojčatá — dvojičky. — G. P. zo Žiliny: „Majú *dvojičky* (deti), počuť často v spoločnosti. No ešte častejšie sa stretáme s podobou *dvojčence* i *dvojčatá.* V niektorých slovenských nárečiach sa používajú aj slová *blizňatá, blížence.* Patria všetky tieto slová do spisovného jazyka?"

V spisovnom jazyku i v slovenských nárečiach sa jedno z dvoch spolunarodených detí najčastejšie pomenúva slovom *dvojča.* V množnom čísle sa používajú dva tvary, tvar *dvojčence* i *dvojčatá* (gen. *dvojčeniec* a *dvojčiat*).

V nárečiach je stav o niečo zložitejší. Kým základný názov *dvojča* v strednom rode je rozšírený takmer na celom území Slovenska, v množnom čísle sme už zistili pomerne veľkú pestrosť. Pre väčšinu stredoslovenských nárečí je charakteristický tvar *dvojčence* (Turiec, Liptov, okolie Kremnice, Zvolenská stolica, časť Hontu, Novohradu a najzápadnejšia časť Gemera). Popri tomto tvare je v stredoslovenských nárečiach známa aj podoba *dvojčatá,* ale je zriedkavejšia. Tvar *dvojčatá (-a-)* sa vyskytuje najmä vo väčšej časti Gemera, na Spiši, v Abovskej stolici a v časti Zemplína. Na väčšom území Šariša, Zemplína a v celej Užskej stolici je rozšírená v tvare množného čísla podoba *dvojňatá* i *dvojňatka.* V západoslovenských nárečiach je najviac známy tvar *dvojičky.* Túto podobu sme zistili aj v hornonitrianskych nárečiach a vo väčšine tekovských a hontianskych nárečí. V časti Záhoria a takmer vo

všetkých obciach Bratislavskej stolice je v tvare množného čísla najviac známa podoba *dvojki*.

Zemepisné údaje o rozšírení tvarov množného čísla od slova *dvojča* svedčia o tom, že týchto tvarov je v slovenských nárečiach viacero, ale do spisovného jazyka prenikli najmä podoby *dvojčence* a *dvojčatá*. Tieto tvary použili vo svojej tvorbe aj naši spisovatelia. Na ilustráciu uvedieme aspoň tieto príklady:

To vám je s ním takto: je z dvojčiat, ale to krajšie a múdrejšie utopili. (Ondrejov) — *Pačugov otec ... mal okrem toho syna ešte jedného. Boli vraj dvojčatá.* (Švantner) — *Budeže to za dojka. Tá veru vystačí i dvojčence i dva roky plekať.* (Jégé).

Tvary *dvojky, dvojňatá, dvojňatka,* rozšírené v časti slovenských nárečí, do spisovného jazyka neprenikli. Podoba *dvojičky,* rozšírená najmä v západoslovenských nárečiach, síce nemá nijaké nespisovné znaky (porov. Kultúra slova, *3,* 1969, s. 229), ale v slovenskej literatúre sa s ňou stretáme iba zriedka; niet ani príčin, aby sme ju uprednostňovali.

V súvislosti s názvom *dvojča* treba ešte spomenúť, že na Orave, v severnej časti Kysúc a v najsevernejšej časti Spiša je ako pomenovanie dvojčaťa známe slovo *blizňa,* v množnom čísle *blizňatá;* vyskytuje sa aj v iných slovanských jazykoch (porov. napr. srbochorv. *blizne,* gen. *blizneta,* pl. *bliznačići,* poľ. *bliznięta*). Je zaujímavé, že slovo *blizňa,* pl. *blizňatá* je hojne doložené aj u našich spisovateľov. Zistili sme ho napr. v takýchto kontextoch:

(Bolo počuť) cveng kosy i ligot slabý: sťaby blizniat pár. (Hviezdoslav) — *Neplač — povedal jej ako rodnej sestre, ako vlastnému blizňaťu.* (Zelinová) — *Bosé nohy ... vtiahla (žena) pod sukňu, kde čupeli vedľa seba ako dve blizňatá.* (Zelinová) — *Dni ako blizňatá sa zimomravo túlia.* (Rúfus).

Niektoré normatívne príručky hodnotia slovo *blizňa* ako ľudové (porov. SSJ I, s. 104). Viaceré doklady z diel slovenských spisovateľov i jeho výskyt v nárečiach — hoci na malej zemepisnej oblasti — svedčia o tom, že niet príčin, aby sme toto slovo domáceho, resp. slovanského pôvodu nehodnotili tiež ako spisovný výraz. Za spisovné slovo sa pokladá aj v pripomienkach k jednotlivým heslám SSJ najmä preto, že je dobre doložené aj z diel slovenských spisovateľov. (Porov. Čítame Slovník slovenského jazyka. Kultúra slova, *1,* 1967, s. 198). Pripomíname, že slovo *blizňa* bez akýchkoľvek obmedzujúcich poznámok zaznačujú aj Pravidlá slovenského pravopisu.

A. Habovštiak

Filo a Fiľo. — Súdruh Juraj Filo z Bratislavy sa nás v liste opýtal, ako a kedy vznikli naše priezviská, akého pôvodu je jeho priezvisko a ako sa má správne písať: *Filo,* či *Fiľo,* lebo jemu sa podoba *Fiľo* vidí slovenskejšia.

Dnešné priezviská sú staré niekoľko storočí. Začali vznikať vtedy, keď krstné mená už na identifikáciu osôb v príslušnom spoločenstve nevystačili. Základnou zložkou mena však bolo krstné meno, prímená či priezviská sa nemuseli dediť. Až od konca 18. storočia sa u nás priezvisko stalo základnou a povinne dedičnou zložkou osobného mena.

Priezviská vznikali u nás najčastejšie z rozličných domáckych podôb krstného mena, napr. *Janko, Janík, Jančeк, Janči, Jančo, Jančovič, Jankovič, Jánoš, Janoška, Jánošík*, z názvov zamestnaní, ako napr. *Kováč, Kovaľ, Kovár, Kováčik, Kovačovič, Kovalík*, ďalej podľa pôvodu nositeľa mena, napr. *Nemec, Lipták, Bystrický, Lietavec* alebo z pôvodnej prezývky podľa nejakej charakteristickej vlastnosti nositeľa, napr. *Čierny, Murín, Cigáň, Cigánek, Smieško* a pod.

Priezviská *Filo, Fiľo*, rovnako ako priezviská *Filko, Filčák, Filčík, Filipka, Filípek, Filipec* vznikli najpravdepodobnejšie z krstného mena *Filip*, resp. z jeho hypokoristických podôb *Filo, Fiľo*. Slovník slovenského jazyka (VI, Dodatky, Doplnky. Bratislava 1968, s. 134) uvádza od rodného (krstného) mena Filip hypokoristické podoby *Filipko, Filipček, Filípok, Filo, Filko*, na strednom Slovensku je bežná aj podoba *Fiľo* s mäkkým *ľ*.

Priezvisko *Filo* vzniklo teda z krstného mena *Filip*, ktoré sa na Slovensku ako meno jedného z apoštolov udomácnilo po príchode kresťanstva. Samo meno *Filip* je gréckeho pôvodu, v doslovnom preklade by značilo „milovník koní".

Domácka podoba *Filo* môže však súvisieť aj s menom *Teofil*, ktoré je tiež gréckeho pôvodu a zodpovedá slovanskému menu *Bohumil*.

Pôvod obidvoch mien *(Filip, Teofil)*, z ktorých hypokoristickej podoby možno vyložiť vznik priezviska *Filo*, však nijako nemôže poukazovať napr. na to, že by dávni nositelia tohto mena pochádzali z Grécka.

Súdruhovi Filovi sa podoba *Fiľo* zdá slovenskejšia ako podoba *Filo* a chcel by si písať priezvisko s mäkkým *ľ*. Možno povedať, že obidve podoby sú rovnako slovenské. Ak by si však chcel zmeniť svoje priezvisko na *Fiľo*, musí požiadať o zmenu príslušný národný výbor.

M. Majtán

Ks

OBSAH

Doruľa J., *Berecín, šarha, šarhovňa* a ďalšie príbuzné slová — — 18
O ďalších osudoch slov *pokuta, štroj, biršag* v slovenčine — — 117
O slovách *četerňa* a *kuruc* — — — — — — — — 243
O slovách *pravda* a *vina* — — — — — — — — 352
O slove *selo* v slovenčine — — — — — — — — 301
O vývine významov slova *hospoda* v slovenčine — — — — 206
Osud, posudok, záväzok a ďalšie príbuzné slová — — — — 163
Pokuta, štroj, biršag a ďalšie príbuzné slová — — — — — 80
Šrotár — korčoláš — liežnik — — — — — — — 274
Temnica, väzenie, árešt a ďalšie príbuzné slová — — — — 46
Dvonč L., Kremeľ — — — — — — — — — — 150
Habovštiak A., Slová *dokorán, do koreňa, naroščižaj* — — — 350
Horák G., Druhá dobrá a užitočná knižka — — — — — 158
Tretia dobrá a užitočná knižka — — — — — — — 347
Horecký J., Jazyk a spoločnosť — — — — — — — 33
Jazyky a národy v Sovietskom zväze — — — — — — — 321
Jenč H., Problémy jazykovej kultúry v lužickej srbčine — — — 68
Kačala J., Jazyková kultúra a jazyková výchova v Kultúre slova — 3
Koneski B., Starostlivosť o makedónsky spisovný jazyk — — 133
Kučera L., O výslovnosti cudzích slov v slovenčine — — — 144
Majtán M., Chotárne názvy súvisiace so slovami *debra* a *špán* — 55
Slová *báň (bán)* a *baňa* v slovenských chotárnych názvoch — — 85
Slová *draha* a *skot* v slovenských chotárnych názvoch — — — 213
Slová *prť (pirť)* a *slač* v slovenských chotárnych názvoch — — 249
Slová *púť* a *závoz (úvoz, súvoz, vývoz)* v slovenských chotárnych názvoch — — — — — — — — — — — — 172
Slovo *hrb* v slovenských chotárnych názvoch — — — — — 306
Slovo *chríb* v slovenských zemepisných názvoch — — — — 280
Slovo *luh, lúžok, lúžtek, lužný* v slovenských chotárnych názvoch 24
Slovo *grúň (hrun)* v slovenských zemepisných názvoch — — — 357
Slovo *slatina* v slovenských zemepisných názvoch — — — — 120
Malíková M. O., Vyjadrovanie príčiny pri slovese *umrieť* — — 271
Mistrík J., K štylistike titulku — — — — — — — 65
O skladbe ústneho a písomného textu — — — — — — — 263
O štylistike zložených tvarov — — — — — — — — 234
O trojčlennosti slovesného útvaru — — — — — — — — 43
Odosielateľ a prijímateľ — — — — — — — — — 298
Písať stereotypne, a či kvetnato? — — — — — — — — 9
Pohybová zložka ústneho prejavu — — — — — — — — 141
Porovnanie prednášky s referátom — — — — — — — — 110
Štylistika priraďovania — — — — — — — — — 333
Štylistika proti štylistike — — — — — — — — — 200
Oravec J., Prístavky a nezhodné nominatívne prívlastky v miestnych názvoch — — — — — — — — — — 12

Palkovič K., Expresívne názvy častí tela v češtine a slovenčine — — — — — — — — — — 76—80; 113—116
Nárečová terminológia a spisovný jazyk — — — — — 289
Nárečové expresíva označujúce časti tela — — — — — 237
Peciar Š., Skupiny *št, šp, šk* — charakteristická črta slovenčiny — 343
Pylyn'skyj M., O kultúre reči na Ukrajine — — — — — 100
Ružička J., Dvadsať rokov rozhlasovej relácie Jazyková poradňa — 257
Syntaktické prostriedky odborného štýlu — — — — — 336
Sabol J., O časovej modulácii súvislej reči — — — — — 97
O silovej modulácii súvislej reči — — — — — — — 129
O tónovej modulácii súvislej reči — — — — — — — 193
Srnka F., Z problematiky poľnohospodárskeho názvoslovia — — 155
Suhadolnik S., Jazyková kultúra u Slovincov — — — — 36
Škultéty J., Vzťahové prídavné mená označujúce farebné odtiene 203
Uhlár V., Jazyková kultúra v závodných časopisoch — — — 225
Tvorenie ženských priezvisk z priezvisk typu *Krajčí, Jančí, Figuli, Šmidke* — — — — — — — — — — — 147
Využitie miestnych a chotárnych názvov pre Historický slovník slovenského jazyka — — — — — — — — — — 54
Urbančok M., Čítame Slovník slovenského jazyka — — — — — — — — — — 5, 39, 74, 106, 137, 196, 230, 259, 293, 328

Diskusie

Franko M., Rodinné a príbuzenské názvy osôb v sotáckom nárečí — 175
Horák G., Posúďte sloveso *hôliť* — — — — — — — — 309
Václavík J., Čo je to kožkovanie — — — — — — — — 310

Rozličnosti

Ako hodnotiť spojenie *prestonané dni (G. Valkovičová)* 221 — Ako sa volal Rázusov Maroško *(M. Majtán)* 219 — Dačo o jazyku krížoviek *(E. Tvrdoň)* 252 — Chladnička — ľadnička — mraznička *(J. Jacko)* 90 — Lobby, rugby — lobbista, rugbista *(J. Sabol)* 89 — O jednom stĺpčeku v dennej tlači *(R. Kuchar)* 284 — O pravopise vokalizovaných predložiek typu *predo (K. Šinkovicová)* 124 — Propán-bután *(J. Jacko)* 57 — Pudel — pudlík *(L. Dvonč)* 360 — Púpava *(M. Majtánová) 180* — Rod pomnožných podstatných mien *(J. Jacko)* 216 — Skloňovanie rumunských osobných mien na *-u (Š. Horváth)* 27 — Stará slovenská terminológia spätá s výrobou piva *(M. Majtánová)* 359 — Starosti s ľudovou etymológiou *(J. Kačala)* 177 — Španiel, Španielka, nie ‚Španielčan, Španielčanka' *(Š. Peciar)* 283 — Tkaň, tkane — tkanivo, nie tkáň, tkáne; pleseň, plesne, nie plieseň, pliesne *(Š. Peciar)* 314 — Weimarský stavač, nie výmarský *(L. Dvonč)* 315 — Z histórie slova požiarnik *(E. Krasnovská)* 57

Správy a posudky

Aktuálne problémy jazykovej kultúry. A. Španková — — — 29
Cenná zbierka ústnych ľudových prejavov. A. Habovštiak — — 285
Cenný príspevok k ustaľovaniu odborného názvoslovia. K. Palkovič 363
Eseje o umeleckom slove. J. Sabol — — — — — — 222
Nad jazykovou stránkou časopisu Pionier. V. Betáková — — 60
Nedobrá „jazyková línia" Línie. L. Dvonč — — — — — 185
Nový terminologický slovník. K. Palkovič — — — — — 316
O jazyku jednej učebnice literatúry. V. Slivková — — — — 365
O novom terminologickom slovníku. Š. Michalus — — — 183
Päťdesiatka Jána Oravca. G. Horák — — — — — — 182
Poznámky o prekladovom pôdohospodárskom slovníku. P. Lizoň — 124
Príspevok k dejinám slovenskej jazykovedy. J. Horecký — — 254
Slovenčina v televízii. M. Považaj — — — — — — 362
Tisíc poučení zo spisovnej slovenčiny. V. Betáková — — — 90
Ukážkový výber z kritiky. J. Ružička — — — — — — 286
Záslužná edícia. K. Habovštiaková — — — — — — 59
Znova o jazykovej úrovni slovenských príspevkov v časopise Arbitrážní praxe. Š. Sabol — — — — — — — — — 368

Spytovali ste sa

Absorbent, ale absorpcia *(I. Masár)* 189 — Brázda, nie Barazdaláš *(M. Majtán)* 319 — Cicerov, či Cicerónov? *(Š. Horváth)* 224 — Čo nevidieť *(V. Betáková)* 191 — Dvojčence — dvojčatá — dvojičky *(A. Habovštiak)* 370 — Filo a Fiľo *(M. Majtán)* 371 — Manželia Pyšní i manželia Pyšnovci *(I. Masár)* 94 — Nadväznosť, nie náväznosť *(M. Považaj)* 94 — Nakládka *(J. Jacko)* 320 — Novosť, množ. číslo novosti *(J. Kačala)* 190 — Odcloniť pamätnú tabuľu? *(I. Masár)* 63 — Odhumusiť/odhumusovať, odhumusovaný *(M. Považaj)* 190 — Pätka, nie botka *(I. Masár)* 64 — Písanie bodky za doplnenými údajmi v tlačivách *(M. Považaj)* 94 — Poliakovce—Dubinné, nie Polidubi *(M. Považaj)* 369 — Prídavné mená z miestnych mien typu Bölling *(M. Považaj)* 255 — Skladné a ložné *(I. Masár)* 93 — Skloňovanie mena Disney *(M. Považaj)* 125 — Szabó, Szabóa, Szabóovi, ale Szabo, Szaba, Szabovi *(Š. Horváth)* 319 — Šaštín-Stráže, šaštínsky, strážsky — šaštínsko-strážsky, Šaštínčan, Strážan *(M. Majtán)* 255 — Tvarôžky? *(M. Považaj)* 31 — Vážený premier, nie váhovaný priemer *(I. Masár)* 32 — Visací a visiaci zámok *(I. Masár)* 192 — Výražkový (nie vyrážkový) chlieb *(I. Masár)* 126 — Vyše 50. výročie? *(M. Ivanová-Šalingová)* 95 — Zadažďovať *(J. Horecký)* 31 — Zberateľ a zberač *(E. Bajzíková)* 288 —

Napísali ste nám

Peciar Š. — — — — — — — — — — — 127

Dvojčence — dvojčatá — dvojičky. A. Habovštiak . 370
Filo a Fiľo. M. Majtán . 371

Obsah 373
Index k 6. ročníku. M. Považaj

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 6, 1972, číslo 10. Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili TSNP, závod Ružomberok. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-68.
© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1972.

Cena Kčs 3,—